

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Ana Komac

**Mentor: asist. dr. Milan Brglez
Somentorica: doc. dr. Katja Filipčič**

**PRISTOPI V BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI -
PRIMER SLOVENIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

POVZETEK: PRISTOPI V BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI - PRIMER SLOVENIJE

Trgovina z ljudmi je proces novačenja, transfera in izkoriščanja žrtve, ki mu je inherentno grobo kršenje človekovih pravic. Nikakor ne gre za nek novodoben pojav, saj je trgovanje z ljudmi zaznamovalo dobesedno del človeške zgodovine. Se je pa odnos do tovrstnega početja spreminjal. Večino časa je bila to povsem legalna dejavnost, ki se je izvajala pod okriljem držav, od sredine 19. stoletja so bili nato postopoma posamezni elementi tega pojava prepovedani, države so začele trgovanje z ljudmi preganjati, v zadnjih nekaj letih pa se je v mednarodni skupnosti izoblikoval konsenz glede enotne definicije trgovine z ljudmi. Na tej podlagi je bilo v slovensko zakonodajo uvedeno novo, enotno kaznivo dejanje trgovine z ljudmi. Vendar pa, da bi bil boj proti trgovini z ljudmi uspešen, državna kriminalitetna politika ne sme snovati zgolj represivnih ukrepov, temveč se mora zaradi temeljnih značilnosti trgovanja z ljudmi osredotočiti na preprečevanje le-tega. Ključno os delovanja mora torej predstavljati viktimološki pogled, saj je za uspešno socialno prevencijo potrebno spoznati in analizirati dejavnike, ki vplivajo na nastanek, obstoj in razmah trgovine z ljudmi. Obstoječa strategija boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji ima, kljub precejšnjim spremembam v zadnjih nekaj letih, še vedno metodološke temelje, ki nikakor ne ustrezajo naravi proučevanega pojava in ne omogočajo trdne osnove za zaščito žrtev trgovine z ljudmi. In tako žal države, tudi Slovenija, večino ukrepov v boju proti trgovini z ljudmi še vedno oblikujejo z vidika varnosti države in ne z vidika človekove varnosti.

Ključne besede: trgovina z ljudmi; žrtve; kršitve človekovih pravic; Slovenija.

SUMMARY: APPROACHES IN COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS - THE CASE OF SLOVENIA

Trafficking in human beings is a three-phase process, consisting of recruitment, transfer and exploitation of victims, gross violations of human rights being inherent in this process. Human trafficking is in no way a novelty, since it has marked most of human history. The attitude towards this kind of doings, however, has been changing. For the better part of history, trafficking in human beings was completely legal, but in the middle of the 19th century, the first elements of trafficking were criminalized and states became the main opponents of such practices. In the last years, the international community has reached a consensus on a common definition of trafficking in human beings. This definition was, with no major changes, introduced into the Slovene penal code, thus forming a new, comprehensive criminal offence, trafficking in human beings. To successfully fight human trafficking, however, the state's criminal policy must not rely solely on repressive measures. Due to the fundamental characteristics of the crime, it should concentrate on its prevention. Victimological approach has to become the basis for (states') action, because understanding the factors influencing the existence, the evolution and the spread of trafficking in human beings is crucial for the formation of the social preventive measures. The current strategy for combating human trafficking is still based on a methodology that does not correspond to the nature of the studied phenomenon therefore can not form a solid basis for the protection of the victims. So, unfortunately, most of the states, including Slovenia, still form their criminal policies concerning human trafficking according to state security requirements, disregarding human security.

Key words: trafficking in human beings; victims; violations of human rights; Slovenia.

KAZALO

SEZNAM TABEL IN SKIC	4
SEZNAM KRATIC	5
1. UVOD	6
2. POSKUSI DEFINIRANJA TRGOVINE Z LJUDMI IN POJMOVNE RAZMEJITVE	8
2.1 DEFINIRANJE TRGOVINE Z LJUDMI	8
2.2 SLOVENIJA V PROCESU TRGOVANJA Z LJUDMI	13
2.2.1 <i>Novačenje</i>	14
2.2.2 <i>Transfer</i>	17
2.2.3 <i>Izkoriščanje</i>	18
2.3 POJMOVNE RAZMEJITVE	20
2.3.1 <i>Trgovina z belim blagom</i>	20
2.3.2 <i>Ilegalne migracije</i>	21
2.3.3 <i>Tihotapljenje ljudi</i>	23
3. HUDE KRŠITVE ČLOVEKOVIH PRAVIC V TRGOVINI Z LJUDMI	25
4. TEMELJNE ZNAČILNOSTI BOJA SLOVENIJE PROTI TRGOVINI Z LJUDMI	27
4.1 METODOLOŠKI PROBLEMI V DOSEDANJEM BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI V SLOVENIJI	27
4.2 STRATEGIJA BOJA PROTI TRGOVINI Z LJUDMI V SLOVENIJI.....	29
5. VIKTIMOLOŠKI PRISTOP V BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI	36
5.1 VIKTIMOLOŠKI POGLED	36
5.2 POMOČ ŽRTVAM TRGOVINE Z LJUDMI	38
5.3 DEJAVNIKI ZA OBSTOJ TRGOVINE Z LJUDMI	40
5.3.1 <i>Pomanjkanje priložnosti v državi izvora</i>	41
5.3.2 <i>Feminizacija revščine</i>	42
5.3.3 <i>Nezakonitost prostitucije</i>	43
5.3.4 <i>Povpraševanje po spolnih storitvah</i>	44
5.3.5 <i>Nasilje v družini</i>	45
5.3.6 <i>Notranji (oboroženi) konflikti</i>	45
5.3.7 <i>Zaprte meje</i>	45
5.3.8 <i>Pomanjkanje informacij</i>	46
5.3.9 <i>Visoki profiti v primerjavi z nizkim tveganjem</i>	47
5.3.10 <i>Korupcija</i>	48
5.4 POMEN SOCIALNE PREVENCIJE	48
6. ZAKLJUČEK	50
7. UPORABLJENI VIRI	53
7.1 SEKUNDARNI VIRI	53
7.2 PRIMARNI VIRI	59

SEZNAM TABEL IN SKIC

- Tabela 2.1: Podatki policije o nedovoljenih prehodih čez državno mejo v letih 2000 - 2005
- Tabela 5.1: Stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji za meseca november in december 2005 ter podatki za celotno leto 2005
- Tabela 5.2: Povprečne mesečne bruto plače zaposlenih v Sloveniji glede na spol za leto 2003
- Tabela 5.3.9.1: Zagrožene kazni za ilegalno trgovanje z drogo, orožjem in ljudmi v KZ Republike Slovenije
- Skica 2.1: Mehanizmi zagotavljanja nadzora nad žrtvijo trgovine z ljudmi
- Skica 4.1: Sestava Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi

SEZNAM KRATIC

EU	<i>European Union,</i> Evropska unija
EUROPOL	<i>European Police Office,</i> Evropski policijski urad
IGO	<i>Intergovernmental organization,</i> mednarodna vladna organizacija
IOM	<i>International Organization for Migration,</i> Mednarodna organizacija za migracije
KZ	Kazenski zakonik
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MDS	Medresorska delovna skupina
MNZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
MP	Ministrstvo za pravosodje
MŠŠ	Ministrstvo za šolstvo in šport
MZ	Ministrstvo za zdravje
NGO	<i>Non-governmental organization,</i> nevladna organizacija
OSCE	<i>Organization for Security and Co-operation in Europe,</i>
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PS JVE	Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo
UNHCR	<i>United Nations High Commissioner for Refugees,</i> Visoki komisar Združenih narodov za begunce
UNHCHR	<i>United Nations High Commissioner for Human Rights,</i> Visoki komisar Združenih narodov za človekove pravice
UNICEF	<i>United Nations Children's Fund,</i> Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom

“What survivors have witnessed has long been recognised as 'unimaginable' and 'unspeakable', although these epithets have often served as an excuse for neither imagining it nor speaking about it.”

(Jenny Edkins, Trauma and the Memory of Politics)¹

1. UVOD

Zgodovina človeštva je zaznamovana z mnogimi pojavi in procesi, ki bi jih težko uvrstili v okvir človečnosti, torej odnose, za katere je značilna toleranca, sožitje, humanizem, spoštovanje. Pojmov, ki kažejo na črno plat človeštva, je resnično veliko - genocid, rasizem, masakri, apartheid, etnično čiščenje ter še mnogi drugi in vsakega od teh pojavov opredeljuje kompleksen nabor odnosov med ljudmi, ki ga zaznamujejo odnosi nadrejenosti in podrejenosti. Na to temno plat človeštva zagotovo sodi tudi trgovina z ljudmi, ki spremlja človeštvo skozi celotno zgodovino in je med drugim omogočila gradnjo piramid ter nesluten razvoj rimskega cesarstva, posledice trgovanja z ljudmi pa so za vedno zaznamovale tudi razvoj Afrike pod Saharo ter Severno in Latinsko Ameriko.

Trgovanje z ljudmi je bilo torej v zgodovini pogosto početje, ki je imelo za cilj nabavo cenene delovne sile. Potekalo je javno in pod okriljem ter zaščito državnih oblasti. Središčni odnos v trgovini z ljudmi je sužnjelastniški, naj se ta kaže v tradicionalnih ali sodobnih oblikah, in v tem odnosu je del populacije zreduciran na predmet, objekt, blago, ki ga je mogoče prosto (pre)prodajati ali zamenjevati in človek je prisiljen postati stroj, ki gospodarju, lastniku prinaša dobiček. Posameznik, žrtev je v tem izkoriščevalskem odnosu zaznamovan, pogosto za vedno, zato razprava o trgovini z ljudmi nujno sodi na področje varovanja/kratenja človekovih pravic.

Potreba po sprejetju norm za zaščito človekovega telesa in človekovega dostojanstva je izšla iz razsežnosti zaslužjevanja, razsežnosti redukcije človeka na tržno blago, na objekt brez osebnosti in zatorej brez pravic, ki so bile tako široke, da je v mednarodni

¹ Edkins (2003: 2).

skupnosti prevladalo prepričanje o prepovedi in sankcioniranju podobnih početij v odnosih med ljudstvi. Prvi korak k popolni prepovedi suženjstva na univerzalni ravni pomeni Konvencija o suženjstvu, sprejeta pod okriljem Društva narodov.² Prepoved suženjstva je nato določena v vseh temeljnih dokumentih s področja človekovih pravic, ki so nastali po drugi svetovni vojni na univerzalni ravni, tudi tistih, ki so namenjeni varovanju pravic dveh posebej ranljivih družbenih skupin,³ žensk⁴ in otrok,⁵ ki sta pogosto (bili in ostajata) žrtve trgovine z ljudmi. Ti prelomni dokumenti so večino pojavnih oblik trgovine z ljudmi odstranili iz javne sfere. Trgovanje z ljudmi je postalo nezakonito početje, ki ga danes v največji meri nadzirajo in upravljajo hudodelske združbe. Gre za eno najbolj grozljivih oblik mednarodne kriminalitete, metode, ki jih uporabljajo storilci za doseg cilja, torej čim večjega dobička, so nemalokrat že same po sebi hujša kazniva dejanja. Države pa so se postavile na nasprotno stran in so danes vse ne podporniki, temveč preganjalci tovrstnega početja.

Kljub ogromnim pozitivnim premikom v miselnosti človeštva, ki so šli tako daleč, da predstavlja prepoved suženjstva in trgovanja s sužnji normo mednarodnega občega običajnega prava, pa trgovanje z ljudmi še vedno obstaja in to v praktično vseh državah sveta, tudi v Sloveniji. Človeštvo torej še vedno ni našlo odgovora na vprašanje, kako izkoreniniti trgovanje z ljudmi. Oblikovanje strategij boja proti trgovini z ljudmi je za mednarodno skupnost še vedno zelo aktualno vprašanje. Tu se v problematiko umešča to delo. Diplomsko delo na tem mestu postavlja tezo, da

² Konvencija o suženjstvu (*Slavery Convention*), sprejeta 25. 9. 1926, stopila v veljavo 9. 3. 1927. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/f2sc.htm> (4. 4. 2006). V njenem 2. členu so se države pogodbenice zavezale k sprejetju ukrepov za postopno, v najkrajšem možnem času doseženo, odpravo vseh oblik suženjstva.

³ Splošna deklaracija človekovih pravic (*Universal Declaration of Human Rights*), sprejeta v Generalni skupščini OZN z resolucijo 217A (III) 10. 12. 1948. Dostopno na <http://www.un.org/Overview/rights.html> (23. 3. 2005). Le-ta je v svojem 4. členu prvič na univerzalni ravni popolnoma prepovedala suženjstvo, služabništvo in trgovanje s sužnji.

Pakt o državljskih in političnih pravicah (*International Covenant on Civil and Political Rights*), sprejeta v Generalni skupščini OZN z resolucijo 2200A (XXI), v veljavo stopil 23. 3. 1976. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (23. 3. 2005).

⁴ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (*Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination of Women*), sprejeta v Generalni skupščini OZN z resolucijo 34/180, 18. 12. 1979, v veljavo stopila 3. 9. 1981. Dostopno na <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (15. 8. 2005). 6. člen govori o preprečevanju vseh oblik trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije.

⁵ Konvencija o otrokovih pravicah (*Convention on the Rights of the Child*), sprejeta v Generalni skupščini OZN z resolucijo 44/25, 20. 11. 1989, v veljavo stopila 2. 9. 1990. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (24. 3. 2005). O trgovini z ljudmi eksplicitno govori 35. člen.

obstoječi pristop Slovenije v boju proti trgovini z ljudmi ni zadovoljiv in ga je zaradi narave pojava potrebno dopolniti z novim, na žrtve osredotočenim pogledom.

Za pojasnitev teze je potrebno najprej definirati pojav trgovine z ljudmi in njegove temeljne značilnosti. Drugo poglavje zato opredeli proces trgovanja z ljudmi in s primeri iz Slovenije razjasni njegove temeljne elemente ter razdela različne pojavne oblike trgovine z ljudmi. V tretjem poglavju je predstavljena inherentna značilnost trgovine z ljudmi, grobo kršenje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter posledice tovrstnih kršitev. Četrto poglavje ponuja pregled nad pristopom Slovenije v boju proti trgovini z ljudmi. Izpostavljeni so nekateri ključni metodološki problemi tovrstne strategije. Peto poglavje nato, tudi na temelju ugotovitev četrtega poglavja, ponudi nove, na žrtve osredotočene poudarke v boju proti trgovini z ljudmi. Najprej opredeli značilnosti viktimološkega pogleda, nato predstavi njegov pomen za pomoč žrtvam trgovine z ljudmi. Čisto na koncu, pa ne po pomembnosti, je posebna pozornost namenjena potencialnim žrtvam trgovine z ljudmi. Na primeru Slovenije so predstavljene okoliščine, ugodne za razvoj trgovine z ljudmi in preudarjena ustreznost socialne prevencije kot alternativnega pristopa v boju proti trgovini z ljudmi, temelječega na viktimološkem pogledu.

Metodologija, ki jo v pričujočem delu uporabljam, zajema analizo in interpretacijo primarnih ter sekundarnih virov, študijo primera, zgodovinsko-razvojno analizo, primerjalno raziskovanje, analizo statistik, ne le uradnih, intervju in opisno metodo.

2. POSKUSI DEFINIRANJA TRGOVINE Z LJUDMI IN POJMOVNE RAZMEJITVE

2.1 DEFINIRANJE TRGOVINE Z LJUDMI

Odnos do inkriminiranja trgovine z ljudmi, ki je bil prikazan v uvodu, nam jasno pokaže, da gre pri kaznivih dejanjih za socialni konstrukt, saj dejanja, ki jih danes uvrščamo pod skupni pojem trgovina z ljudmi, do nedavnega, če vzamemo za merilo celotno zgodovino človeške družbe, sploh niso bila opredeljena kot kazniva dejanja - niti posamezni vidiki ne, kaj šele celoten pojav.⁶ Šele postopen razvoj doktrine

⁶ Katerokoli dejanje lahko postane varnostno vprašanje, če je v procesu sekuritizacije določeno kot tako. Družbena konstrukcija varnostnih vprašanj stalno poteka. Trgovanje z ljudmi je bilo postopoma sekuritizirano, pri čemer je bila kot referenčni objekt pojmovana država. To delo ne bo problematiziralo pojmovanja, da predstavlja trgovina z ljudmi varnostno vprašanje, bo pa predstavilo

človekovih pravic je pomenil prepoznavanje praks in postopno povezovanje pod skupno okrilje definicije trgovine z ljudmi. Lahko pa bi malce ironično dejali, da se pojavne oblike trgovine z ljudmi še vedno konstantno spreminjajo in je tako po eni strani od posamezne definicije pojava odvisno, katere oblike so zajete, po drugi strani pa dejstvo, da se *modus operandi* konstantno spreminja, prispeva k temu, da je kakšna od pojavnih oblik vedno znova izvzeta iz definicije.

Glede na to, da predstavlja trgovina z ljudmi danes skoraj izključno dejavnost mednarodnih organiziranih kriminalnih združb in gre v večini primerov za transnacionalno kriminaliteto,⁷ kar velja tudi v primeru Slovenije⁸ (SVAW 2003b: n. p.; Popov 2002: 5), predstavlja konsenz v mednarodni skupnosti glede definicije trgovine z ljudmi nujen prvi korak k uspešnemu boju proti njej. Vendar pa se ne morem strinjati s Popovom (2002: 7), ki ugotavlja, da v mednarodni skupnosti še vedno ni soglasja glede ustrezne definicije.⁹

Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu¹⁰ (v nadaljevanju Protokol) namreč pomeni izjemen napredek pri doseganju konsenza v procesu oblikovanja splošno sprejete definicije (SVAW 2003b) in predstavlja prvo, na univerzalni ravni sprejeto definicijo trgovine z ljudmi. Na pomen te definicije kaže med drugim dejstvo, da se vedno več mednarodnih organizacij sklicuje nanjo v svojih dokumentih in jo prevzema kot osnovo svojega delovanja; na primer Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OSCE 2004a) in Mednarodna organizacija za migracije (IOM 2001a: 2). Število

argumente, ki kažejo na nujno spremembo referenčnega objekta - z države na posameznika (oziroma žrtev) in njegovo, človekovo varnost (Huysmans 2006: 145-146; Aradau 2004: 391-392).

⁷ Za potrebe tega dela bosta termina mednarodno in transnacionalno rabljena enakovredno, medsebojno zamenljivo.

⁸ O tem glej podrobneje spodaj v 2.2.2.

⁹ Čeprav je res, da je to mnenje podal, preden je 25. 12. 2003 stopil v veljavo Protokol (Glej spodaj opombo 8.). Takrat je torej ta trditev (morda) še bila ustrezna.

¹⁰ Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (*Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*), sprejet v Generalni skupščini Organizacije Združenih narodov z resolucijo 55/383, v veljavo stopil 25. 12. 2003, Ur. l. RS, 48/2004. Dostopno na http://www.uradni-list.si/_pdf/2004/Mp/m2004048.pdf (7. 1. 2005).

pogodbenic Protokola je že presegló polovico držav sveta.¹¹ Pri tem nobena od držav ni vložila pridržka na 3. člen, ki podaja definicijo trgovine z ljudmi.

Za uspešen boj proti trgovini z ljudmi je nujna tudi vpeljava ustreznih, na zgoraj omenjeni univerzalni definiciji osnovanih definicij v nacionalne zakonodaje. Slovenija je to storila leta 2004 z uvedbo člena 387a v Kazenski zakonik,¹² ki trgovino z ljudmi opredeljuje kot kaznivo dejanje. Obe omenjeni definiciji sta zaradi lažje primerjalne analize navedeni skupaj.

V mednarodni skupnosti splošno sprejeta definicija trgovine z ljudmi torej izhaja iz 3. člena Protokola:

- (a) trgovina z ljudmi pomeni novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov;
- (b) soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju, navedeno v pododstavku a, se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva, navedena v pododstavku a;
- (c) novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja se šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje sredstev, navedenih v pododstavku a tega člena;
- (d) »otrok« pomeni vsako osebo, ki še ni stara osemnajst let.

Člen 387. a Kazenskega zakonika¹³ pa določa:

- (1) Kdor zaradi prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči, oziroma z njo kako drugače razpolaga ali pri teh ravnanjih posreduje, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.
- (2) Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletniku ali pa s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja, ali z

¹¹ 9. junija 2006 je bilo 117 podpisnic in 100 pogodbenic Protokola. Med pogodbenicami je od 21. 5. 2004 tudi Slovenija. Dostopno na http://www.unodc.org/unodc/crime_cicp_signatures_trafficking.html (9. 6. 2006).

¹² Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika (KZ-B), sprejet 30. 3. 2004, v veljavo stopil 5. 5. 2004, Ur. l. RS, 40/2004. Dostopno na <http://www.uradnilist.si/1/ulonline.jsp?urlid=200440&dhid=68872> (1. 2. 2006).

¹³ Kazenski zakonik, uradno prečiščeno besedilo, potrjen 17. 6. 2004, v veljavo stopil 10. 8. 2004, Ur. l. RS, 95/2004. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200495&dhid=71623> (1. 2. 2006).

namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi, se storilec kaznuje z zaporom najmanj treh let.

(3) S kaznijo iz prejšnjega odstavka se kaznuje, kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena kot član hudodelske združbe¹⁴ za izvrševanje takih dejanj ali če je bila s tem dejanjem pridobljena velika premoženjska korist.

Poglejmo si sedaj, katere ključne elemente vsebujeta definiciji. Obe zajemata celoten proces trgovanja z ljudmi, s tremi fazami, ki zajemajo novačenje, transfer in izkoriščanje žrtev trgovine z ljudmi.¹⁵ Iz tega izhaja pomembno določilo, da je v Sloveniji kaznivo (že) posredovanje pri trgovini z ljudmi, kar kaže na zavedanje resnosti kaznivega dejanja (1. odst. 387a čl.).

Obe definiciji široko zajemata tudi celoten sklop pojavnih oblik trgovine z ljudmi in tako prepovedujeta izkoriščanje prostitucije ali druge oblike spolnih zlorab, prisilno delo, trgovino z organi, krvjo ali tkivi, suženjstvo, služabništvo, pri čemer je definicija iz slovenske zakonodaje izčrpna, definicija iz Protokola pa vsebuje pri navajanju pojavnih oblik besedo vsaj, kar dopušča možnost, da se pod pojem trgovina z ljudmi vključi še kak drug pojav. Pri navajanju pojavnih oblik ni nepomembno, da definiciji nobene izmed pojavnih oblik ne omejita na zgolj določeno skupino oseb, na primer žensk ali otrok,¹⁶ kljub dejstvu, da večino žrtev trgovanja z ljudmi predstavljajo ženske in otroci.

Izjemnega pomena za pozitiven premik v smeri enakopravnega pojmovanja in posledično zaščite vseh skupin žrtev trgovine z ljudmi je tudi določilo Protokola, da prostovoljni element, četudi je na začetku obstajal, ne igra nobene vloge več, ko je oseba na kakršenkoli način prisiljena v izkoriščanje, s čimer se je pomembno spremenila tudi zavest o sami naravi pojava. To vsaj delno zadosti opozarjanju (na primer Popov 2002: 5; 8), da mora definicija odražati grobe kršitve človekovih pravic,

¹⁴ V slovenskem Kazenskem zakoniku je rabljen termin (organizirana) hudodelska združba (člen 297: Hudodelsko združevanje) in ne organizirana kriminalna organizacija, pri čemer je potrebno poudariti, da sta termina sinonima in ne gre izbiri pridevnika hudodelska namesto kriminalna pripisovati velikega pomena. Pri tem je za boj proti trgovini z ljudmi zaradi težke dokazljivosti tega kaznivega dejanja pomembno, da je kaznivo že samo ustanavljanje in sodelovanje v hudodelski združbi, ki ima namen izvrševati dejanja, za katera se lahko izreče zaporna kazen več kot treh let, med katera glede na zagrožene kazni sodi tudi trgovina z ljudmi. To kaže na priznavanje resnosti kršitev, ki jih tovrstna dejavnost predstavlja. O tem, ali je država pri tem res imela v mislih grobe kršitve človekovih pravic ali pa mogoče ogrožanje varnosti države, na tem mestu niti ni tako pomembno. Vsaj za žrtve trgovine z ljudmi je tu pomembna zgolj posledica.

¹⁵ O tem glej več spodaj v 2.2.

¹⁶ O morebitnih pasteh osredotočanja izključno na ženske in otroke, žrtve trgovine z ljudmi, glej spodaj v 2.3.1.

ki jih pomeni tovrstna dejavnost. To določilo prispeva tudi k zavedanju, da so tudi žrtve, ki so mogoče na začetku resda prostovoljno pristale na določeno delo, naj bodo to prostitutke ali gradbeni delavci, po uporabi katerega izmed sredstev prisiljevanja izključno žrtve (*ibidem*: 6). S tem je bil storjen pomemben korak k drugačnemu pojmovanju nekaterih skupin žrtev trgovanja z ljudmi, kar v udejanjanju teh določil pomembno prispeva k zmanjšanju njihove diskriminacije. Družba ima namreč do določenih skupin žrtev, kamor spadajo tudi t. i. ničvredne žrtve (ki so brez dvoma kulturno definirane), zaradi njihovega načina življenja, »ki ga večina ne odobrava«, drugačen odnos. Posledica je, da se do prostitutk, žrtev trgovine z ljudmi, pogosto ne pokaže nobenega sočutja, saj so se same, s svojimi nepravilnimi odločitvami spravile v neugodno situacijo in so torej (so)odgovorne za lastno viktimizacijo. Javnost je do njih (lažje) brezbrizna če že ne zaničevalna, hkrati pa kaže povsem drugačen odnos do žensk, žrtev trgovine, za katere misli, da so bile zavedene glede poklica, ki naj bi ga opravljale, ko so pristale na delo (v tujini) (Kanduč 2003: 28–29; Platt 2001). Anti-Slavery International (2002: 40) opozarja, da so lahko žrtve, s katerimi se trguje z namenom spolnega izkoriščanja, diskriminirane tudi s strani oblasti zgolj zato, ker so prostitutke.

Določbi 2. in 3. odstavka 387a člena Kazenskega zakonika določata kvalificirane oblike kaznivega dejanja trgovine z ljudmi, in sicer v primerih, ko je izpolnjen eden od izrecno navedenih pogojev. Le-ti se nanašajo bodisi

- na lastnost žrtve, torej v primeru, ko gre za mladoletno žrtev;
- na organiziranost storilcev, če je dejanje izvršeno v okviru hudodelske združbe;
- na namen izvršitve, če je bila pridobljena velika premoženjska korist ali če je bilo dejanje izvršeno »z namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi«;
- na način izvršitve, če je bilo dejanje izvršeno »s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega položaja«. V teh primerih je zagrožena kazen strožja.

Zadnja, pa ne najmanj pomembna značilnost obeh definicij je, da ne določata prehoda državne meje kot nujnega elementa trgovine z ljudmi. Trgovina z ljudmi se lahko odvija znotraj ene države, na primer med njenimi regijami, lahko pa žrtve prečkajo državne meje. Tovrstna definicija pomembno prispeva k prepoznavanju obeh skupin žrtev.

2.2 SLOVENIJA V PROCESU TRGOVANJA Z LJUDMI

Glede na to, da je Slovenija majhna država, je trgovanje praviloma transnacionalno.¹⁷ To pomeni, da je potrebno Slovenijo v trgovini z ljudmi umestiti v širši regionalni kontekst. Pri tem se mi zdi pomembno, da se ne skuša omejiti na umestitev Slovenije v zgolj eno določeno regijo. Tako bi lahko spregledali kakšno pomembno značilnost trgovanja z ljudmi, v katerega je umeščeno slovensko ozemlje.

V zadnjem času je trgovina z ljudmi močno porasla in se torej situacija vsako leto za (potencialne) žrtve še poslabša (Popov 2002: 17). Situacija je posebno pereča v državah v tranziciji, torej tudi v Jugovzhodni Evropi in na Balkanu, kamor Slovenija, če vanju ne spada, nanju brez dvoma meji in jo torej glede na transnacionalnost trgovine z ljudmi tovrstna problematika prav tako neposredno zadeva (SVAW 2003a; Popov 2003: 5).

Ena izmed regij, katere značilnosti trgovanja z ljudmi nedvomno pomembno vplivajo na trgovino z ljudmi v Sloveniji, je torej Balkan. Ne gre za zaprto, omejeno trgovanje le znotraj ozko opredeljene regije, temveč gre vsaj za povezavo med Balkanom in sosednjimi državami. Termin rabi v proučevanju procesa trgovine z ljudmi IOM, ki tej regiji posveča precej pozornosti. Ta regija je v procesu trgovine z ljudmi postala zanimiva šele sredi 90-ih let. Danes gre za povezano, vendar heterogeno regijo, saj imajo države tega območja v procesu trgovanja različne vloge, vse pa so do določene mere udeležene na vseh treh stopnjah viktimiziranja v trgovini z ljudmi, tudi Slovenija (IOM 2001: 9; 29; 53).

Maja 1994 je Slovenija vstopila v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU), ki je izjemno priljubljena regija destinacije trgovanja (IOM 2003b: 63), s čimer je postala bolj aktualna ne le kot predpostaja za žrtve iz drugih držav na poti v EU, temveč so se za Slovence, ki želijo delati v EU, odprle nove možnosti, kar pa seveda pomeni tudi določeno mero tveganja. To je torej regija, v katero preko Slovenije potuje največ žrtev.

Trgovina z ljudmi kot eno izmed kaznivih dejanj mednarodnih organiziranih

¹⁷ Obstajajo pa tudi primeri trgovanja z ljudmi znotraj meja Slovenije (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 32).

kriminalnih združb je z vidika klasičnih državocentričnih pristopov k mednarodnim odnosom zanimiv pojav le v primerih, ko je ogrožena varnost države, zato je na tem mestu potrebno uporabiti pristop, ki kot subjekt ogrožanja uporablja posameznika, torej koncept človekove varnosti (Commission on Human Security 2003: 4).¹⁸ Šele skozi koncept človekove varnosti lahko združimo teoretski pogled mednarodnih odnosov z viktimološkim pogledom kot enem izmed kriminoloških pristopov.

Tako z vidika države spremljamo proces trgovanja, kjer delimo države na države izvora, tranzita in namembnosti (ali destinacije), glede česar obstaja mednarodno sprejet konsenz (Popov 2002: 9). Večina dokumentov dejansko analizira trgovino z ljudmi s tega vidika. Z viktimološkega vidika oz. vidika človekove varnosti, pa trgovino z ljudmi spremljamo skozi proces žrtve. Trgovina z ljudmi je skozi proces žrtve, sestavljena iz treh faz, tj. faze novačenja, transfera in izkoriščanja, ki se med seboj nujno ne izključujejo.

2.2.1 Novačenje

Prvo fazo v procesu trgovanja z ljudmi vedno predstavlja novačenje, ko trgovci v t. i. državi izvora z eno izmed metod rekrutiranja pridobijo žrtev. Žrtve trgovine z ljudmi najpogosteje postanejo osebe, ki iščejo način, da bi emigrirale, ki iščejo nove priložnosti, tudi zaradi težkih socialnih in/ali ekonomskih razmer. Zato so dovzetne za oglas za izjemno dobro službo v tujini ali prepričevanje (ne)znancev (UN 2001; PS JVE n. d.: 11), pri čemer naj bi bila predvsem za dekleta iz Srednje in Vzhodne Evrope zelo mamljiva obljuba o lastnem stanovanju in s tem povezano neodvisnostjo (PS JVE n. d.: 12). Trgovci z ljudmi se za uspešno delovanje prilagajajo spremembam v okolju, kar je razvidno tudi iz zaznavanje trenda vpeljevanja žensk v novačenje žrtev. Ženske, ki nastopajo z razkazovanjem bogastva, lahko lažje prepričajo dekleta o svetu idealnih priložnosti, kjer se jim bosta, tako kot njim, pravijo, cedila med in mleko (IOM 2001: 52–53; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 34).

¹⁸ Komisija za človekovo varnost (*Commission on human security*) (2003: 4) opredeljuje človekovo varnost kot "zaščito bistva človekovega življenja na način, da so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine". Z bistvom življenja je mišljeno, da je potrebno posamezniku zagotoviti priložnosti in izbiro za uresničevanje svojih potencialov. V tem primeru je zanimiva tudi opredelitev generalnega sekretarja OZN Kofija Annana, ki je opredelil človekovo varnost kot osvoboditev pred pomanjkanjem in strahom ter dostop prihodnjih generacij do zdravega okolja (*ibidem*).

Ločimo lahko nekaj glavnih metod rekrutiranja žrtev, katerih pogostost se razlikuje po posameznih državah in regijah ter tudi glede na pojavno obliko trgovine z ljudmi (PS JVE n. d.: 10–12; IOM 2001: 51–52).¹⁹

Na Balkanu je kar 75 odstotkov žrtev trgovine z ljudmi novačenih z obljubami o delovnih mestih z visokimi zaslužki. Žrtve so v večini primerov »mlade in nezaposlene ženske«, zanimiva pa je ugotovitev, da so zaznane žrtve trgovine z ljudmi v Sloveniji večinoma izobražene. Trgovci z ljudmi iščejo tovrstne primerne žrtve z obljubami dobro plačane službe v tujini na tri načine:

- v klubih in diskotekah, torej na mestih, kjer se zbirajo in zabavajo mladi;
- z oglasi, kar je, kot ugotavlja IOM, najpogostejša oblika novačenja na Balkanu in v sosednjih državah;
- z navezavo stika preko ponudb za delo ali študij v tujini v raznih agencijah (Peršak 2003: 38; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 33; IOM 2001: 51; 53).

Pri vseh teh metodah novačenja gre bodisi za (popolno ali delno) preslepitev glede vrste dela ali pogojev dela ali obojega bodisi za prevaro. Pri ženskah, novačenih z namenom spolnega izkoriščanja, ki v Sloveniji predstavlja najpogostejšo obliko trgovine z ljudmi, gre za eno od treh vrst preslepitve:

- ženske so novačene z obljubo o zakoniti zaposlitvi, v Sloveniji pogosto za delo varuške (*au-pair*), manekenke in modela ali za delo v pisarnah;
- novačene so s polresnicami, saj pristanejo na to, da bodo delale v klubih kot plesalke ali striptizete;
- zadnja možnost pa je, da ženske prostovoljno pristanejo, da bodo delale v prostituciji, ne vedo pa, da bodo izkoriščane. Zanimiv je podatek, da naj bi kar četrtina žensk vnaprej pristala na delo v seksualni industriji, ne zaveda pa se pogojev dela, v katerih bo morala delati (PS JVE n. d.: 10–12; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 33).

Naslednja možnost novačenja je obljuba poroke v tujini, ki je žrtev ne prepozna kot lažno obljubo zaradi »sindroma pravljice in nepredstavljivega bogastva« (PS JVE n.

¹⁹ Glede na to, da je Slovenija v največji meri država, skozi katero žrtve potujejo, gre torej za transfer žrtev, bo na tem mestu govora o najpogostejših metodah rekrutiranja ne le žrtev, ki so novačene v Sloveniji, temveč tudi v regijah, iz katerih je večina žrtev, ki preko Slovenije potujejo ali so vanjo namenjene.

d.: 10–12; IOM 2001: 51–52). Na internetu se oglašujejo ponudbe za poroko v tujini, s prijetnim, bogatim ženinom. S klikom na internet z lahkoto najdemo ženitno posredovalnico, ki ponuja idealne žene iz Moldavije in Ukrajine. Takšne mednarodne agencije, ki na internetu oglašujejo ženitno posredovanje, so lahko ustanovljene z namenom prikriti nezakonito dejavnost - trgovanje z ljudmi (PS JVE n. d.: 10–12). Splošna raba interneta je tako postal pomemben dejavnik, ki je olajšal trgovanje in spolno izkoriščanje žensk, k čemur pripomore tudi nezadovoljiv nadzor nad spletom (Struensee 2000).²⁰

Kot trgovci z ljudmi se lahko pojavljajo tudi znanci, kar je na Balkanu precej pogosto (Peršak 2003: 38). Osebe, ki se žrtvam in njihovim družinam predstavljajo kot prijatelji, ali celo fantje njihovih hčera, novačijo žrtve preko neuradnih mrež znanstev in prijateljev.²¹ Sem spada tudi v Sloveniji pogost pojav t. i. zapeljevalcev (*lover boys* ali *boyfriends*). Delujejo zgolj na prvi stopnji trgovine z ljudmi, pri novačenju. Zapeljevalec si zbere primerno žrtev, mlado dekle, ter se pretvarja, da je njen fant. Relativno hitro si z dragimi darili in izleti nakupovanja v tujino pridobi dekletovo zaupanje, nato jo, navadno na zadnjem od nakupovalnih izletov, proda naprej v verigi trgovine z ljudmi. Proti plačilu, seveda (Popov 2002: 24; Zavrtnik Zimic in dr. 2003: 35; PS JVE n. d.: 10–12; IOM 2001: 51–52).

Nenazadnje²² je ugrabitev v določenih okoljih precej pogosta metoda spravljanja žrtve v trgovino z ljudmi, na primer v Aziji, v Albaniji in na Kosovem za namene spolnega izkoriščanja (PS JVE n. d.: 12; EUROPOL 2004b: 3). Za te žrtve z Balkana poteka ena od možnih poti trgovanja tudi preko Slovenije.

²⁰ Če v katerikoli internetni iskalnik vpišemo *beautiful brides from Eastern Europe*, se nam prikaže precej dolg spisek možnih povezav. Eno takšnih ženitnih posredovalnic, *Brides By Mail*, lahko najdemo s klikom na <http://www.bridesbymail.com/mob/europe.html>. Največji problem predstavlja dejstvo, da je na prvi pogled nemogoče oceniti, ali gre za legalno ali nelegalno dejavnost.

²¹ Vsaka žrtev trgovine z ljudmi je traumatizirana. Edkinsova pa opozarja, da se v primeru, ko oseba čuti, da jo je na nek način izdal njen socialni red, kar se v primeru žrtve trgovine z ljudmi zgodi v primeru, ko jo je novačil eden izmed njenih bližnjih, naj bo to prijatelj, družinski član ali *boyfriend*, lahko zamaje celoten smisel njenega obstoja (Edkins 2003: 4).

²² Namen dela ni izčrpno navesti vseh možnih oblik vstopa žrtve v trgovino z ljudmi, temveč na tiste, ki so prisotne na prostoru Slovenije in njenem (širšem) mednarodnem okolju, za katerega je tranzit preko slovenskega ozemlja aktualen.

2.2.2 Transfer

Drugo fazo v procesu trgovine z ljudmi predstavlja transfer žrtve. Pri tem gre velikokrat za prečkanje državne meje, torej za transfer žrtve iz države izvora preko države tranzita v namembno državo, vendar prehod meje ni nujen. Slovenija ima zaradi svoje geografske lege, nekakšnega pasu med Zahodno Evropo in Balkanom, najpogostejšo vlogo v tej fazi trgovine z ljudmi (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 24, 27, 28; IOM 2001: xxiv).

Predvsem je pri transferu žrtve čez Slovenijo pomembna t. i. balkanska pot z množico kanalov, po katerih se je najprej nelegalno trgovalo z drogo, orožjem in ostalim blagom. Zaradi relativno lahkega dostopa do EU so jo organizirane kriminalne združbe uporabljale tudi za tihotapljenje ljudi v EU iz Vzhodne Evrope in Azije. V zadnjem času pa se vse bolj tudi trguje z ljudmi,²³ pri čemer je Slovenija v največji meri država tranzita. Tihotapljenje blaga, pomoč pri prehodu državne meje in trgovanje z ljudmi na Balkanski poti torej ne potekajo zgolj znotraj Balkanskega polotoka, temveč se raztezajo tudi na sosednje države. Na tej poti deluje več lokalnih kriminalnih združb, ki med seboj (tudi) sodelujejo, zelo močna pri nadzorovanju balkanske poti pa je albanska mafija (Prezelj in Gaber 2005: 1; 10; 15–16; IOM 2001: 29–30; 33; STOPVAW 2003).

Po balkanski poti žrtve prihajajo v Slovenijo ali jo prečkajo z dveh strani. Z Madžarske, ko prihajajo z vzhoda ali s Hrvaške, ko prihajajo z Balkana (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 24–25). Ko gre za tranzit žrtev na zahod, je najpogostejša pot preko Slovenije v Italijo in od tam naprej po Evropski uniji, pogosto v Belgijo in na Nizozemsko (*ibidem*; STOPVAW 2003). Tovrstna pot preko Slovenije v Italijo je pomemben način vstopa v Italijo z Balkana, ni pa tako množična kot po morju. Pot čez slovensko ozemlje je ena od sedmih poti za ilegalne migrante in žrtve trgovine z ljudmi v Italijo, in sicer kot Severno-vzhodna pot, ki poteka na delu, kjer se slovenska meja dotika dežele Furlanije-julijske krajine (European Commission 2001: 169–171; 173–174; IOM 2001: 36).

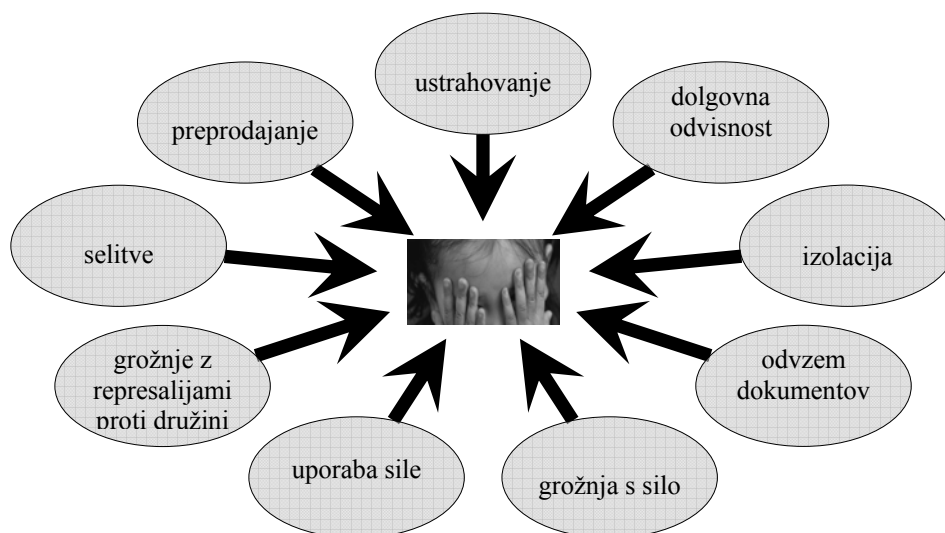
²³ Tihotapljenje ljudi in trgovina z ljudmi nikakor nista sinonima, potrebno ju je ločevati. Več o tem glej v 2.4.3.

2.2.3 Izkoriščanje

Tretjo, zadnjo fazo v procesu trgovanja z ljudmi predstavlja izkoriščanje žrtve kot bistven element procesa trgovine z ljudmi. Izkoriščanje, ki zajema tako psihično kot fizično nasilje, silo ali grožnjo s silo, se lahko začne še preden prispe žrtev v ciljno državo, pravzaprav lahko v trenutku, ko se sreča s trgovcem (EUROPOL 2004a: 1). Pomembno se je torej zavedati, da je tudi v času transfera žrtev v tranzitnih državah lahko zadržana dlje časa in tudi izkoriščana, prisiljena delati (SVAW 2003b; OSCE 2005b; Peršak 2003: 38; Dobovšek 2003: 33; IOM 2001: 29; 53).

Za dolgotrajno izkoriščanje, kar je namen procesa trgovanja z ljudmi (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 18), je najpomembneje, da si trgovci zagotovijo brezpogojno poslušnost. Trgovci želijo zavarovati svojo investicijo, blago, ki jim prinaša dobiček. V ta namen so razvili cel spekter mehanizmov nadzora. Vsak posamezen nadzorni mehanizem lahko že doseže namen, nadzorovano žrtev. Največkrat pa jih trgovci v procesu trgovanja izvajajo več; hkrati ali zaporedoma (EUROPOL 2004b: 3; PS JVE n. d.: 16).

Skica 2.1: Mehanizmi zagotavljanja nadzora nad žrtvijo trgovine z ljudmi

Nadzor nad žrtvijo si trgovci začnejo zagotavljati takoj, ko zmamijo žrtev v proces trgovine z ljudmi. Žrtev prepričajo, da ne potrebuje potnih listin ali drugih dokumentov. Ali pa ji zatrdijo, da ji jih bodo priskrbeli kasneje. Če pa žrtev ima

dokumente, ji jih trgovci odvzamejo. Včasih s silo, še večkrat pa jo bodisi prepričajo, da je bolje, če jih oni hranijo zanj bodisi žrtvi njene prave dokumente zamenjajo s ponarejenimi. Žrtvi tudi takoj naprtijo denarni dolg. Naložijo ji plačilo stroškov, ki so jih imeli z njenim prevozom in nastanitvijo ter iskanjem zaposlitve in ji pojasnijo, da bo šele po pokritju teh stroškov začela prejemati plačilo za svoje delo. Vendar pa se žrtvin dolg nenehno povečuje. Večajo se stroški za potrebe, ki jih trgovci krijejo žrtvi, kot so osnovne toaletne potrebščine, obleka, hrana in nastanitev. Poleg tega je denarno kaznovanje izjemno pogosta oblika kaznovanja žrtve, pogosto za vsako dejanje, ki ni pogodu trgovcem. Žrtev je spravljena v dolgovno odvisnost, svoje delo je prisiljena opravljati brezplačno, saj dolga nikoli ne more odplačati (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 14, EUROPOL 2004b: 3; EUROPOL 2005; PS JVE n. d.: 13; 16–18; 33; Plunet 2004: 257).

Da žrtev iz nastale situacije ne bi bežala, izvajajo trgovci dodatne mehanizme nadzora. Žrtvi grozijo, da jo bodo spolno zlorabili ali da se bodo ob njenem pobegu ali poskusu pobega maščevali njeni družini, saj vedo, kje živi ali poznajo koga od žrtvinih bližnjih. Nemalokrat pa te grožnje tudi uresničijo. Tako je precej pogosto, da žrtev, ki se upre prostituiranju, posiljujejo in jo držijo v izolaciji, dokler ne zlomijo njenega odpora (EUROPOL 2004b: 3; PS JVE n. d.: 17–18).

Eden od načinov preprečevanja pobega žrtve je tudi stalno preseljevanje. Bodisi iz ene države v drugo, pogosteje pa iz mesta v mesto ali iz ene regije v drugo, kar je pogost mehanizem nadzora tudi znotraj balkanske regije (IOM 2001: 53). Pomemben dejavnik, ki ravno tako prispeva k odločitvi žrtve glede pobega, je percepcija policije v njeni domovini, državi izvora. Pogosto žrtev trgovine z ljudmi policije ne vidi kot nekoga, ki ji lahko pomaga. To prepričanje ji še okrepijo trgovci z grožnjami, da jo bo policija takoj izgnala iz države, saj nima (ustreznih) dokumentov (EUROPOL 2004b: 3; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 14; PS JVE n. d.: 13; 16–18; 33). Kar je na žalost še vedno dokaj utemeljena grožnja, če je žrtev v državi ilegalno.

Vsi zgoraj prikazani mehanizmi nadzora, pri čemer nikakor ne gre za izčrpen prikaz, omogočajo izvajanje popolne oblasti nad žrtvijo in ustvarjajo »pogoje dejanskega ali psihološkega ujetništva žrtve« (PS JVE n. d.: 16).

2.3 POJMOVNE RAZMEJITVE

Pomemben del definiranja določenega pojava je tudi njegovo ločevanje od pojavov s podobnimi karakteristikami. Na tem mestu je potrebno podrobneje predstaviti razmejitve trgovine z ljudmi v odnosu do treh sorodnih pojavov, ki se jih najpogosteje meša ali enači, in sicer trgovina z belim blagom, ilegalne migracije in tihotapljenje ljudi.

2.3.1 *Trgovina z belim blagom*

Trgovina z belim blagom se pogosto rabi kot sinonim za trgovino z ljudmi, vendar to ni ustrezno pojmovanje, saj zajema le en vidik trgovine z ljudmi. Gre namreč za trgovanje z ženskami ne glede na starost za namen spolnega izkoriščanja (Williams 1990). Ta termin je torej ožji od trgovine z ljudmi v dveh vidikih. Omejen je glede na spol žrtve²⁴ in glede na pojavno obliko trgovanja.

V Sloveniji je edina zaznana pojavna oblika trgovina z ženskami in deklicami z namenom spolnega izkoriščanja, pri čemer je Slovenija vpletena v celotni verigi trgovanja (Poročilo 2002: 2; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 9; 23). Vsa tri do sedaj objavljena dela, ki so se ukvarjala z obsegom trgovanja z ljudmi v (preko in iz) Slovenije, IOM (2001), Popov (2002) in Zavratnik Zimic in dr. (2003) so se (razen nekaj uvodnih besed) ukvarjala izključno s to pojavno obliko. Skupen argument je bil, da je to daleč najbolj pereča pojavna oblika trgovine z ljudmi v svetovnem merilu in v regiji, kamor uvrščajo Slovenijo (na primer IOM 2001: 62).

Vendar pa poudarjanje zgolj prisilne prostitucije kot oblike trgovine z ljudmi izhaja tudi iz drugačnega moralnega pojmovanja le-te v primerjavi z drugimi oblikami prisilnega dela, ki so nekako manj moralno sporne, če že ne bolj sprejemljive (IOM 2004: 12). Osredotočanje zgolj na trgovino z belim blagom z argumentom, da je to prevladujoča pojavna oblika trgovanja z ljudmi, ima več pomanjkljivost. Ko govorimo o trgovini z ljudmi, ne smemo pozabiti, da gre za celo vrsto pojavnih oblik, ki jih vključujemo pod enoten pojem, kar odražata tudi obe zgoraj (v 2. 1.) razčlenjeni definiciji trgovine z ljudmi. V nasprotnem primeru se lahko primeri, da se žrtve trgovanja, ki ne sodi v to pojavno obliko, ne prepozna kot žrtve, čeprav bi se jo

²⁴ Na posebno perečo problematiko trgovanja z ženskami kot obliko *gender based* nasilja opozarja tudi *Amnesty International* (2001: 12-19).

moralo. Trgovino z belim blagom se daleč najbolj poudarja, po mojem mnenju (in enako mnenje je izraženo na primer tudi v IOM 2004: 12) celo na škodo ostalih pojavnih oblik trgovanja z ljudmi. V smislu rekla, da tistega, česar ne iščeš, ne boš našel?

Drug ožji vidik, ki je značilen za termin trgovina z belim blagom, torej osredotočanje na ženske in otroke, ima lahko za posledico postavljanje žensk v položaj nemočnih, pomoči in rešitve potrebnih oseb, ki ne morejo same sprejemati lastnih odločitev in so tako izenačene z otroki (IOM 2004: 13–14). Takšen vidik pa tudi implicira, da so enaki ukrepi potrebni pri pomoči ženskam in otrokom, kar ne drži, saj otroci potrebujejo posebno zaščito in bolj previden pristop. Ženskam mora biti priznana svoboda gibanja in pravica svobodne izbire zaposlitve. Pomembno za zaščito otrok, žrtev trgovine z ljudmi, je določilo 5. odstavka 331. člena Zakona o kazenskem postopku (ZKP),²⁵ da ni dopustno neposredno zaslišanje žrtve trgovine z ljudmi, ki še ni dopolnila 15 let, na glavni obravnavi, temveč je potrebno prebrati zapisnik prejšnjega zaslišanja žrtve. To določilo nedvomno prispeva k preprečevanju sekundarne viktimizacije.

Člen 65 ZKP pa v 3. odstavku celo posebej določa, da mora v kazenskem postopku, ki teče zaradi kaznivega dejanja trgovine z ljudmi,

»imeti mladoletni oškodovanec ves čas od uvedbe kazenskega postopka dalje pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanjem pred sodiščem in uveljavljanjem premoženjskoprnega zahtevka«.

Prav tako 3. odstavek določa, da sodišče postavi pooblaščenca po uradni dolžnosti tistemu mladoletnemu oškodovancu, ki ga nima, in sicer izmed odvetnikov. Torej problematika enačenja žensk in otrok žrtev trgovine z ljudmi vsaj na prvi pogled na normativni ravni v Sloveniji ni problematična.

2.3.2 *Ilegalne migracije*

²⁵ Zakon o kazenskem postopku, uradno prečiščeno besedilo (ZKP-UPB3), potrjen 20. 12. 2005, v veljavo stopil 10. 2. 2006, Ur. l. RS, 8/2006. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=20068&dhid=80561> (28. 1. 2006).

Proces trgovine z ljudmi sicer lahko vključuje ilegalno migriranje, lahko pa žrtve trgovine z ljudmi prečkajo državno mejo legalno in imajo v državi urejeno bivanje. Dejansko podatki kažejo, da v Sloveniji žrtve trgovine z ljudmi največkrat bivajo legalno. Povsem možno pa trgovanje z ljudmi prečkanja meje sploh ne vključuje in gre torej za trgovanje znotraj ene države (IOM 2001: 1; Zavratnik Zimic 2003: 9; 23).

Države morajo imeti jasno definicijo trgovine z ljudmi, ločeno od definicije ilegalnih migracij, ne le zaradi bolj natančnega zaznavanja in merjenja obeh pojavov, temveč predvsem zato, da se prepreči obravnavanje žrtev trgovine z ljudmi enako kot ilegalnih imigrantov (IOM 2001: xxii–xxiii). Hkrati se je potrebno zavedati problema prepletenosti obeh pojavov. Maver (Maver in soavtorji 2004: 113) namreč opozarja, da se »/k/azniva dejanja trgovanja z ljudmi /.../ v precej prikriti obliki kažejo kot prepovedani prehodi, kar onemogoča njihovo učinkovito odkrivanje in preiskovanje. Policiji uspe največkrat dokazati le prepovedan prehod čez državno mejo«.

Glede na to, torej, da je kaznivo dejanje trgovine z ljudmi težko dokazljivo, je pomembna možnost, da so posamezniki preganjani že za storitev posameznega elementa kaznivega dejanja trgovine z ljudmi, najbolj pogosto za prepovedan prehod čez državno mejo. Na obseg in pomen Balkanske poti za omogočanje ilegalnih prehodov slovenske meje lahko delno sklepamo tudi iz podatkov o nedovoljenih prehodih čez državno mejo na južni meji, s Hrvaško ter na zahodni meji, z Madžarsko. IOM (2001: 32–33) tako navaja kot glavno pot trgovcev na poti v Italijo pot iz Slovenije, kar naj bi bilo razvidno iz visokih števil ilegalnih migrantov, ki jih slovenske oblasti zasačijo na zeleni meji med Slovenijo in Italijo.

Tabela 2.1: Podatki policije o nedovoljenih prehodih čez državno mejo v letih 2000 - 2005

leto	skupaj	Italija	Hrvaška	Madžarska	Avstrija
2000	35914	3577	25833	4802	578
2001	20871	4815	12687	2180	252
2002	6926	1402	4828	233	302
2003	5018	976	3516	218	73
2004	5646	853	4323	197	74
2005	5890	798	4662	136	90

Vir: Policija (2002a); Policija (2003); Policija (2004); Policija (2005); Policija (2006).

2.3.3 Tihotapljenje ljudi

Ni nenavadno, da se ljudje, ki v dobi globalizacije nimajo možnosti migrirati legalno, v obupu pogosto odločijo, da bodo svojo pot v novo prihodnost zaupali organizirani kriminalni združbi. Precej jih sklene posel, plača in s pomočjo združbe uspešno prečka meje na poti v novo življenje. A vsem se dogovor ne izteče, kot so pričakovali. Zato, kot opozarjata tudi Prezelj in Gaber (2002: 37), ilegalnih migrantov, ki so tihotapljeni v drugo državo, ne smemo *a priori* pojmovati kot žrtev, saj ponavadi to niso, ampak gre za prostovoljno sklenitev posla med ilegalnim migrantom in tihotapcem, ki se ne vrši z namenom izkoriščanja ljudi (IOM 2001: xxiii; EUROPOL 2004a: 1).

Tako trgovini z ljudmi kot tihotapljenju je torej skupna želja osebe po migriranju (razen v primeru, ko je žrtev trgovine z ljudmi ugrabljena ali ko gre za trgovanje z organi, tkivi ali krvjo), namen storilcev obeh kaznivih dejanj pa je pridobiti (največkrat) finančno korist. Ključnega pomena za razlikovanje med pojavoma je poudarjanje razlike glede izkoriščanja, pri čemer lahko pomoč pri ilegalnem migriranju preide v izkoriščanje, torej v trgovino z ljudmi in se odnos ponudnik-klient, značilen za tihotapljenje oseb, spremeni v odnos storilec-žrtev z osnovnim namenom izkoriščanja, kar je temeljna značilnost trgovine z ljudmi (IOM 2001: xxiii; EUROPOL 2004b: 1).²⁶ Oseba tako lahko postane žrtev trgovanja z ljudmi, bodisi ko se tihotapci spremenijo v trgovce z ljudmi, bodisi je žrtev celo prepričana, da sklepa legalen dogovor, pa se izkaže, da je padla v past trgovcev z ljudmi.

Slovenski Kazenski zakonik termina tihotapljenje oseb ne pozna. Določba 311. člena opredeljuje prepovedano prehajanje čez mejo ali ozemlje države in določa, da je tujce, ki nimajo dovoljenja za vstop v Republiko Slovenijo ali bivanje v njej, kaznivo nezakonito spravljati na njeno ozemlje, jih po njem prevažati ali jim pomagati pri skrivanju. Člen 311 KZ je lahko pomemben tudi za varovanje žrtev trgovine z ljudmi, ko še niso bile viktimizirane. So prostovoljno sklenile posel za ilegalen prehod meje, pa bi kasneje dolg tihotapcem morale odplačati v suženjskem ali suženjskemu

²⁶ Izjemno dober primer jasnega ločevanja med trgovino z ljudmi in tihotapljenjem ljudi ponuja zunanje ministrstvo Združenih držav Amerike (ZDA) na svoji internetni strani (*US Department of State* 2005).

podobnem razmerju. Omogoča posredno kaznovanje trgovcev za en element trgovine z ljudmi, ko jim ni mogoče dokazati kaznivega dejanja trgovine z ljudmi.

Na žalost se še vedno tudi v strokovni literaturi pojavljajo mešanja pojmov trgovine z ljudmi in tihotapstva, in tako najnovejše delo v slovenskem prostoru o umeščenosti Slovenije na Balkanski poti (Prezelj in Gaber 2005) govori o tihotapstvu človeških organov, ko v isti sapi zatrjuje, da je potrebno ločevati med trgovino z ljudmi in tihotapljenjem ljudi. Po mnenju Prezlja in Gabrove je tihotapljenje podzvrst trgovanja z ljudmi, ki se vrši preko meja držav, če pa se godi znotraj ene države, to ni tihotapstvo (Prezelj in Gaber 2005: 5). Tovrstna pojmovna nedorečenost ustvarja zmedo, kar je za zaščito žrtev v boju proti trgovini z ljudmi nedvomno slabo.

Prezelj in Gaber (2005: 7–8) prav tako v eni sapi ugotavljata, da lahko tihotapstvo prerase v trgovino z ljudmi, nato pa navajata, da so ilegalni imigranti pogosto prisiljeni leta delati, da odplačajo svoj dolg, pod grožnjo nasilja ali celo proti njim uporabijo silo ali jih spolno zlorabijo. Vse to lahko doleti tudi njihove družine. Pri tem pa gre že za trgovino z ljudmi, torej izkoriščanje. Avtorja tega preskoka ne zaznata in ne govorita o žrtvah trgovine z ljudmi, pač pa le o ilegalnih migrantih, ki morajo odplačati svoj dolg.²⁷ Gre za ljudi, ki so prisiljeni v delo, izkoriščani. So žrtve trgovine z ljudmi.

Ravno tako tudi študija o trgovini z ljudmi in Sloveniji, opravljena pod okriljem IOM (Zavratnik Zimic in dr. 2003), na več mestih meša tihotapljenje ljudi in trgovino z ljudmi. Na primer na strani 14, kjer ugotavlja, da se trgovanje lahko močno razlikuje po stopnji organiziranosti (kar ni sporno), nato pa zapiše, da so na enem ekstremu »neformalne mreže sorodnikov in prijateljev migrantov«, na drugem pa »veliki tihotapski obroči«. In tako naprej. Za žrtve trgovine z ljudmi je tako mešanje pojavov tihotapljenja ljudi in trgovanja z ljudmi škodljivo in je eden od pomembnejših dejavnikov kriminalizacije žrtev in s tem seveda kratenja njihovih temeljnih človekovih pravic.

²⁷ Zanimivo je, da je praktično enako besedilo objavljeno tudi na spletni strani Interpola (Interpol 2005).

3. HUDE KRŠITVE ČLOVEKOVIH PRAVIC V TRGOVINI Z LJUDMI

Do prehoda ideje o človekovih naravnih pravicah v pozitivno mednarodno pravo je lahko država z osebami na njenem ozemlju popolnoma diskrecijsko razpolagala. Danes je država primarni garant človekovih pravic, k čemur jo obvezuje katalog neodtujljivih človekovih pravic, ki predstavlja norme *jus cogens* mednarodnega prava (Degan 2000: 501–504). Država je torej prvi subjekt, ki mora s svojim delovanjem zagotavljati spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter poskrbeti, da ob morebitnih kršitvah ustrezno ukrepa proti storilcem ter da nenazadnje in ne najmanj pomembno poskrbi za žrtve tovrstnih kršitev. Prav tako mora za varnost svojih državljanov skrbeti z osveščanjem, informiranjem o pravicah, ki jih imajo in v katere nihče drug ne sme posegati. O hudih kršitvah človekovih pravic je potrebno govoriti, saj molk dela v korist kršiteljev in jim olajšuje kontinuirane kršitve.

Trgovina z ljudmi nikakor ni nov pojem, obstaja že tisočletja, je pa res, da so skozi zgodovino dejavnosti, ki jih danes štejemo med pojavne oblike trgovine z ljudmi, opredeljevali precej različno. Sčasoma so se spreminjale pojavne oblike trgovine z ljudmi in nastajale so nove, bolj kompleksne. Sodobni proces globalizacije z olajšanim pretokom dela, ljudi in kapitala precej prispeva k razmahu modernega trgovanja z ljudmi (SVAW 2003a; Popov 2002: 5; Ndiaye v IOM 2001: x).

Majhen statistični obseg, ko tudi za Slovenijo velja, da trgovina z ljudmi še zdaleč ni (najbolj) pereča oblika kriminalitete, kot možen argument, ki ga odgovorne institucije, nacionalne ali mednarodne, navajajo, ko se odločajo, katerim vrstam kriminalitete se bodo posvečali, v tem primeru ne vzdrži kritike. Kršitve človekovih pravic, ki so posledica viktimizacije v trgovini z ljudmi, so namreč tako hude, da jih nobena pravna država ne sme tolerirati, kar pa nedvomno počne, če ni (dovolj) aktivna na celem spektru aktivnosti boja proti trgovini z ljudmi; pri ustvarjanju neugodnih družbenih okoliščin za nastanek in razmah trgovanja, osveščanju potencialnih žrtev, preganjanju storilcev in njihovem kaznovanju ter nenazadnje pri pomoči žrtvam. Glede na specifično mesto v začaranem krogu²⁸ trgovine z ljudmi morajo biti v vsaki državi sprejeti potrebni ukrepi.

²⁸ Trgovina z ljudmi je vedno proces (OSCE 2004c), na žalost pa nemalokrat postane začaran krog, predvsem ko države pozabljajo, da se za žrtev trgovine z ljudmi môra ne konča z njihovo rešitvijo in/ali obsodbo storilcev. Žrtev, ki nima zaščite pri vrnitvi v domovino, je lahko ponovno viktimizirana.

Danes je splošno sprejeto prepričanje (glej na primer Popov 2002: 10; IOM 2003b: 61; Zavrtnik Zimic in dr. 2003: 18; SVAW 2003b; SVAW 2003a: n. p.; Dobovšek 2003: 33), da so žrtvam trgovine z ljudmi grobo kršene njihove pravice in temeljne svoboščine, kar povzroča hude posledice za varnost in blaginjo žrtev (PS JVE n. d.: 4). Hude kršitve človekovih pravic so še resnejši problem pri žrtvah trgovine z ljudmi, saj gre za kontinuirano viktimizacijo (Fattah 1991: 17) v režimu »dejanskega in psihološkega ujetništva in mučenja« (PS JVE n. d.: 18) in ne za enkraten dogodek. Zato je žrtvam trgovine z ljudmi v tem krutem poslu, ko trgovcem z ljudmi predstavljajo zgolj blago, s katerim se trguje, potrebno posvečati največ pozornosti.

Pri trgovini z ljudmi so torej žrtve osebe (IOM 2003a: 7; 11), od katerih je vsaka neponovljiv, enkraten osebik, ki je nosilec človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Glede na Gassinovo (1990: 465) razdelitev možnih položajev žrtev v strukturi kaznivega dejanja,²⁹ tako spada trgovina z ljudmi, ki ji je kompleksnost kršitve človekovih pravic inherentna (Zavrtnik Zimic in dr. 2003: 11; IOM 2001: xxiii), med kazniva dejanja zoper realne žrtve.

Med človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami, ki so kršene žrtvam trgovine z ljudmi, so prepoved suženjstva, pravica do osebne svobode in avtonomije, pravica do telesne integritete, prepoved prisilnega dela, pravica do svobode gibanja, pravica ne biti mučen ali podvržen drugemu krutemu ali nečloveškemu ravnanju, prepoved diskriminacije, nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ko trgovci žrtve, ki nočejo pristati na vsiljene pogoje ali vrsto dela, žrtve mučijo, ponižujejo in s tem želijo doseči, da si premislijo in ubogajo, pravica do varnosti, pravica svobode dela in prepoved prisilnega dela (IOM 2003a), po kateri si lahko vsakdo svobodno izbira zaposlitev in je prisilno delo prepovedano in pravica do dostojanstva. Potrebno je paziti, da ukrepi proti trgovini z ljudmi ne posežejo v te pravice in niso žrtve sekundarno viktimizirane.³⁰

Storilci vedo, kje živi. Še posebej, če so zanj plačali, se ji je, z ekonomskega vidika, neracionalno odreči. In zanje žrtev predstavlja le dobrino.

²⁹ Ostale tri vrste kaznivih dejanj po Gassinu (1990: 465) pa so še kazniva dejanja brez žrtev, kazniva dejanja proti potencialnim žrtvam ter kazniva dejanja zoper fiktivne žrtve.

³⁰ O sekundarni viktimizaciji glej podrobneje spodaj v 4. 2.

4. TEMELJNE ZNAČILNOSTI BOJA SLOVENIJE PROTI TRGOVINI Z LJUDMI

4.1 METODOLOŠKI PROBLEMI V DOSEDANJEM BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI V SLOVENIJI

Pri vseh vrstah kriminalitete podatki o obsegu odražajo le zaznana kazniva dejanja, pri čemer se obseg t. i. temnega polja³¹ pri različnih oblikah kriminalitete močno razlikuje (Mitar 2002: 133–135). Za kaznivo dejanje trgovine z ljudmi velja, da je leto veliko. To se odraža v dokaj nizkih številkah evidentiranih primerov, zato večina virov navaja bolj ali manj grobe ocene o resničnem obsegu. Tako lahko najdemo ugotovitve, da se je v zadnjih letih trgovina z ljudmi v jugovzhodni Evropi precej razmahnila ter da se obseg trgovanja z ljudmi, še posebej z ženskami in otroki, na Balkanu in v sosednjih državah povečuje, točno število primerov pa je težko podati zaradi skrite narave pojava (IOM 2001a: 2; Dobovšek 2003: 33; SVAW 2003c; UNFPA 2004).

Avtorji študije pod okriljem IOM o žrtvah trgovine z ljudmi na Balkanu iz leta 2001, ki je bila prva tovrstna študija o trgovini z ljudmi, ki je zajela tudi Slovenijo, so ugotovili, da podatkov o trgovini z ljudmi in njenih žrtvah za Slovenijo skorajda ni, sploh pa ne primerljivih (IOM 2001: 39–40). Objavili so le predvidevanja Ministrstva za notranje zadeve, da naj bi v Slovenijo vsako leto prišlo 200 žrtev trgovanja (IOM 2001: 41). Študija je neobstoje informacij kritizirala in ga pripisala neodzivnosti odgovornih institucij (*ibidem*). Ugotovitve v letu 2003 (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 8; 22–23) so bile enake, namreč, da ne obstaja poseben register podatkov o žrtvah in sploh se podatki ne zbirajo na enem mestu. To še vedno velja tudi za slovenske žrtve, ki jih izkoriščajo v tujini. Tako lahko navedemo zgolj podatke posameznih akterjev, ki se v različnih državah ukvarjajo s pomočjo žrtvam trgovine z ljudmi. Na primer, da češka La Strada že vsaj tri leta ni imela stika z nobeno slovensko žrtvijo trgovine z ljudmi (Kutálková 2006) ali da podatki za leto 2000 za Nemčijo, s katerimi razpolaga IOM (2001: 19), kažejo, da sta pomoč prejeli tudi dve žrtvi iz Slovenije.

³¹ Temno polje predstavljajo kazniva dejanja, ki so bila storjena, ampak niso odkrita, torej prijavljena policiji, medtem ko sivo polje tvorijo znana, vendar neraziskana kazniva dejanja, gre torej za stopnjo preiskavnosti (Maver in soavtorji 2004: 102–103).

Ugotavljanje stanja na področju trgovine z ljudmi je v Sloveniji torej zelo težko zaradi neobstoječih ali neustreznih podatkov, kar je delno posledica skrite narave trgovine z ljudmi, delno pa tudi ne(ustreznega) zbiranja podatkov. IOM (2001: 2–4) opozarja, da je to širši problem, saj je primerljivih in zanesljivih podatkov za države članice EU-ja malo, pri čemer za to stanje vsaj delno krivi premajhno pozornost, ki jo države namenjujejo trgovini z ljudmi. Ker je malo zaznav, se stanje podcenjuje, vendar pa bi večja aktivnost (lahko) povečala število zaznav. Znajdemo se lahko v še enem začaranem krogu.

Eden od najpomembnejših virov za zbiranje podatkov o kriminaliteti, torej tudi o trgovini z ljudmi, je uradna policijska statistika. Še posebej, če upoštevamo navedbo policije iz leta 2002, da so vsa odkrita kazniva dejanja, ki sodijo v širši okvir trgovine z ljudmi, »zgolj rezultat samoiniciativnega dela policije«, in so ta kazniva dejanja zelo redko naznanjena policiji (Policija 2002b). Iz tega izhaja, da je pri primerjavi podatkov skozi čas za Slovenijo potrebno opozoriti, da spremembe števila zaznanih kaznivih dejanj trgovine z ljudmi niso nujno tudi odraz resničnih sprememb, temveč so lahko posledica večje ozaveščenosti policije, njenega bolj proaktivnega dela, pripravljenosti, da preiskuje kazniva dejanja trgovine z ljudmi in/ali večjega števila prijavljenih dejanj (Mitar 2002: 135; IOM 2001: 4; 49). Tovrstna uradna statistika tudi zaradi tega ni brez pomanjkljivosti in nikoli ne bo popoln pokazatelj obsega kriminalitete (Meško 1998b: 45; Fattah 1991: 27–28).

Za ustrezno oceno potencialne viktimizacije za posamezno kaznivo dejanje tako ni dovolj poznavanje njegovega znanega obsega niti stopnje glede na populacijo, saj nam podatek o stopnji viktimizacije za celotno populacijo ne pove prav dosti. Viktimizacija ni slučajen dogodek in ni enakomerno porazdeljen med celotno populacijo, tako ima na primer ženska po dostopnih podatkih za Slovenijo znatno večje tveganje, da postane žrtev trgovine z ljudmi. Da bi se vsaj približali ustreznim ocenam stanja, je potrebno torej oceniti stopnjo potencialne ogroženosti za posamezne dele populacije (Fattah 1991: 49–50; 54–58).

Različni podatki o številu žrtev so tudi odraz različnih metod, na podlagi katerih so zbrani. Verjetno je tudi, da se podatki med seboj delno prekrivajo, saj lahko isto žrtev zabeleži policija, ki jo je odkrila in nato še nevladna organizacija, ki je žrtvi pomagala

pri vrnitvi v domovino. Poročilo IOM (2001: 6–7) tako navaja, da se želijo žrtve včasih vrniti v domovino brez pomoči IOM ali nevladnih organizacij, včasih pa IOM presodi, da ne pridejo v poštev za program vrnitve, pri čemer IOM v svojih statistikah beleži le tiste, ki sprejmejo pomoč IOM. Problem pri dejstvu, da je Slovenija v največji meri država tranzita, je, da večina žrtev trgovanja z ljudmi ni zabeležena, ker sploh ni zaznana kot taka.³²

Slabosti uradnih statistik je do določene mere skušala in uspela odpraviti uvedba viktimoloških anket (Mitar 2002: 137; Meško 2002: 32). V Sloveniji (še) nimamo vseobsežnega viktimizacijskega pregleda (Šelih 1994: 358), mednarodno poenotena anketa o žrtvah kriminala, ki jo sicer od leta 2001 na vsaka štiri leta izvaja Statistični urad Republike Slovenije,³³ pa je za oceno viktimizacije v trgovini z ljudmi povsem nekoristna, saj tega kaznivega dejanja ne zajema, niti ne zajema nobenega od kaznivih dejanj, ki bi jih lahko uvrstili pod širše okrilje tega pojava (Statistični urad Republike Slovenije 2005: 207–209).

V dani situaciji je o stopnji in vrstah trgovine z ljudmi najbolje sklepati na podlagi več, tako uradnih³⁴ kot drugih virov sekundarnih podatkov, vladnih in nevladnih organizacij, katerih ugotovitve pa je nujno kritično oceniti. Pri tem pa zaradi navedenih pomanjkljivosti, še vedno ne gre (nujno) za informacije o realnem stanju (Mitar 2002: 122; IOM 2001: 36–37).

4.2 STRATEGIJA BOJA PROTI TRGOVINI Z LJUDMI V SLOVENIJI

Študija IOM (2001: 41) je za pomanjkanje podatkov in neobstoje programov pomoči za ženske in otroke, žrtve trgovine z ljudmi, v Sloveniji krivila neodzivnost oblasti in mednarodne skupnosti ter nedejavnost nevladnih organizacij, pomanjkanje podatkov o stanju pri drugih oblikah trgovanja pa sploh ni problematizirala. Ravno tako kot študija iz 2001 je tudi tista iz 2003 poudarila, da se trgovini z ljudmi v Sloveniji še

³² O problemih nezaznavanja oseb kot žrtev trgovine z ljudmi glej tudi v podpoglavju 2.3.

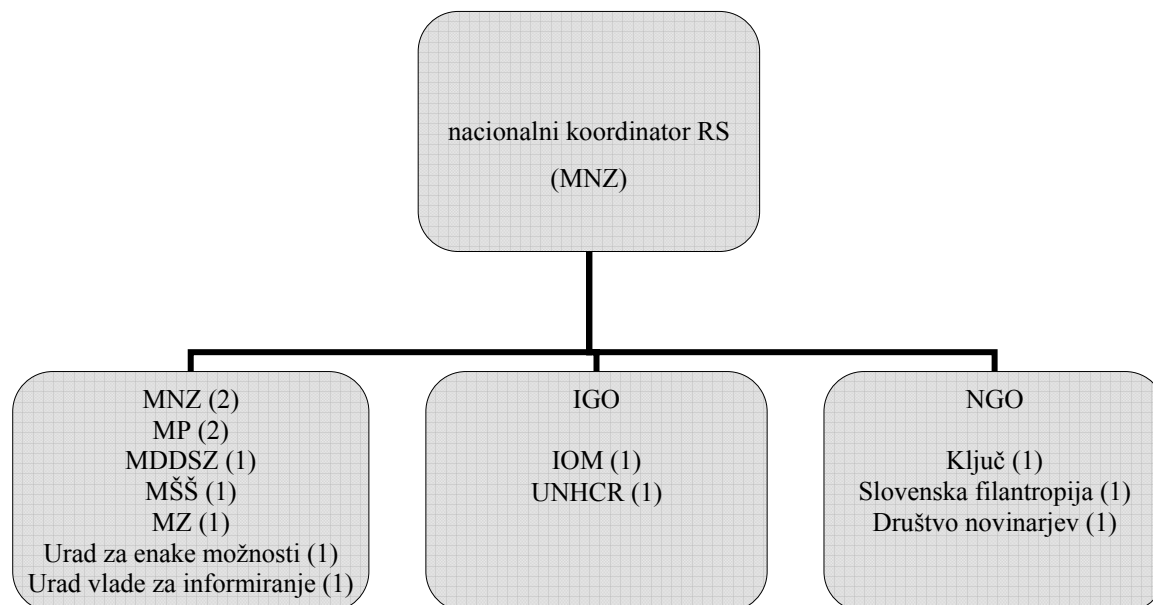
³³ Pred tem jih je že izvajal Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, čeprav v malo drugačnem obsegu.

³⁴ Termin uraden ima pri sekundarnih podatkih o kriminaliteti lahko dvojen pomen. Prvič, nanaša se na podatke, zbrane s strani državnih organov in drugič, gre za podatke, ki se zbirajo o aktivnostih državnih organizacij (Mitar 2002: 134). Na tem mestu je termin rabljen v prvem pomenu. V 5.3.9 pa je pri predstavitvi delovanja policije, tožilstva in sodišč rabljen tudi v drugem pomenu.

vedno posveča premalo pozornosti (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 8–9). V zadnjih petih letih je bil vendarle storjen precejšen napredek.

Za koordinacijo ukrepov Slovenije v boju proti trgovini z ljudmi je bila leta 2001 ustanovljena Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi (MDS) in določen nacionalni koordinator za to področje. MDS je bila ustanovljena novembra v okviru Pakta stabilnosti za Jugovzhodno Evropo (PS JVE), torej je delovala v okviru MZZ (Poročilo 2002: 1). S sklepom vlade³⁵ je decembra 2003 začela delovati kot vladno telo, s čimer je dobila tudi širši mandat (Poročilo 2003). Na nujnost nacionalnega programa za boj proti trgovini z ljudmi je MDS opozorila že v prvem Poročilu (2002: 9), pri čemer ustanovitev vladne MDS pomeni pomemben začetni premik. Nacionalni koordinator je bil imenovan februarja 2002 s sklepom vlade, od vsega začetka je to Sandi Čurin, katerega naloga je vodenje in koordinacija MDS (Poročilo 2002: 1–2).

Skica 4.1: Sestava Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi

Medresorska delovna skupina ima 15 članov. Poleg nacionalnega koordinatorja jo sestavljajo še člani iz petih ministrstev, dveh uradov, treh nevladnih organizacij in dveh mednarodnih organizacij. Izhajam iz predpostavke, da je država v vladno

³⁵ Sklep Vlade Republike Slovenije št. 240-05/2003-1, sprejet 18. 12. 2003.

medresorsko skupino vključila člane iz organizacij, ki jih smatra za pomembne akterje na tem področju.

Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi izdaja na podlagi Sklepa Vlade (št. 240-05/2003-1) letna poročila o opravljenih aktivnostih. Do sedaj je izdala poročila za leto 2002, 2003 in 2004 ter Akcijski načrt za obdobje 2004-2006, ki pa je bil enkrat popravljen, in sicer so bili spremenjeni roki za doseg nekaterih zastavljenih ciljev.

MDS je v svojem prvem poročilu (Poročilo 2002: 1) opredelila trgovino z ljudmi kot »globalen družbeni problem z izrazitimi multidisciplinarnimi razsežnostmi«. Iz te opredelitve ter iz nadaljnjega besedila je možno razbrati pristop, ki ga je Slovenija zavzela v boju proti trgovini z ljudmi. Trgovina z ljudmi je zelo kompleksen pojav (SVAW 2003a: n. p.) in se strinjam, da trgovina z ljudmi zahteva celostno obravnavo, kot zagovarja tudi večina avtorjev in mednarodnih organizacij, ki se s tovrstno problematiko ukvarjajo (glej na primer SVAW 2003a; SVAW 2003b; Popov 2002: 3). Razlog, ki ga je v prvem Poročilu navedla MDS, namreč, da je potrebno razviti strategijo za reševanje problematike trgovine z ljudmi »zaradi trenda naraščanja« in »pritiskov mednarodnih institucij« (Poročilo 2002: 1), je mogoče razlagati, kot da je ključen obseg trgovanja z ljudmi. Drugi del pojasnila v prid uvedbi načrtnega delovanja Slovenije v smeri boja proti trgovini z ljudmi pa dopušča razumevanje, da so mednarodne organizacije, torej nekdo od zunaj, tiste, ki silijo Slovenijo v oblikovanje enotnega delovanja. To se pokaže kot osnovna premisa delovanja MDS: ob naraščajočem obsegu trgovine z ljudmi zadostiti obveznostim Slovenije do mednarodnih organizacij po oblikovanju celovite strategije za boj proti trgovini z ljudmi. Nobeden od dveh razlogov ne poudari, niti omeni ne, resnosti kršitve človekovih pravic, ki je inherentna trgovanju z ljudmi.

V prvih dveh poročilih, za leti 2002 in 2003, je MDS v največji meri *post factum* ugotavljala, kaj je bilo v oziroma za Slovenijo storjenega v luči spopadanja s trgovino z ljudmi (Poročilo 2002; Poročilo 2003). V času od ustanovitve MDS do sprejetja Akcijskega načrta je MDS v poročilih beležila aktivnosti akterjev na posameznih področjih boja proti trgovini z ljudmi in ponekod opredelila ozke cilje, ki naj se v naslednjem letu dosežejo (Poročilo 2002: 2–6). Tako je MDS že v prvem Poročilu

(2002: 6) razdelala tri naloge, ki naj bi jih v letu 2003 uresničile njene podskupine, in sicer:

- »opis in formalizacija postopkov v primerih obravnave žrtev trgovine z ljudmi«;
- »postavitev zavetišč žrtvam trgovine z ljudmi«;
- izdelava nacionalne študije s področja trgovine z ljudmi kot podlaga nacionalnemu programu.

Vendar tovrstne aktivnosti niso bile zasnovane kot del širše oblikovanega plana za prihodnost, kot strategija, ki bi celovito in usklajeno uredila vse vidike trgovanja z ljudmi. Pomemben korak v tej smeri je tako pomenilo oblikovanje Akcijskega načrta. Poročilo za leto 2004 je že sestavljeno po vsebinskih sklopih, opredeljenih v Akcijskem načrtu (Poročilo 2004: 1; Akcijski načrt 2004).

Slovenija torej trenutno uresničuje svojo prvo strategijo boja proti trgovini z ljudmi, kot jo določa Akcijski načrt za obdobje 2004-2006. Strategija je bila oblikovana na podlagi smernic PS JVE in *National Referral Mechanisms*, izdelanih pod okriljem OVSE, potrjena pa je bila na seji vlade 22. 7. 2004 (Poročilo 2004: 1). Akcijski načrt (in spremembe Načrta, uveljavljene s sklepom vlade) je določil cilje, ki jih je potrebno na področju boja proti trgovini z ljudmi uresničiti v danem obdobju (nekateri se bodo nadaljevali tudi po letu 2006), določil skrajni rok za uresničenje ter akterje in financiranje. Akcijski načrt temelji na izhodiščih Delovnega načrta, ki je bil pripravljen leta 2001, takoj po ustanovitvi MDS v okviru PS JVE (Poročilo 2002: 1–2; Akcijski načrt 2004: 1; Akcijski načrt 2005: n. p.).

Načrt (2004: 1–2) ugotavlja, da zgolj represivni vidik ne zadostuje. Aktivnosti v boju proti trgovini z ljudmi so zato razdeljene na pet področij, in sicer:

- »zakonodaja s področja preiskovanja in pregon kaznivih dejanj v povezavi s trgovino z ljudmi«;
- »preventiva v obliki osveščanja in raziskave pojava«;
- pomoč in zaščita žrtev trgovine z ljudmi;
- »izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnih kadrov« in

- mednarodno sodelovanje³⁶ (Akcijski načrt 2005: n. p.).

Strategija Slovenije (Akcijski načrt 2004: 2) tako vključuje ugotovitve, ki jih predstavljajo slovenski avtorji s tega področja (Korošec 2000: 49; Dobovšek 2003: 33; Popov 2002: 8), namreč, da gre za vedno bolj povezano, kompleksno trgovanje, ki je na vseh stopnjah procesa vse bolj pod nadzorom mednarodnega organiziranega kriminala (INTERPOL 2006). Prav tako upošteva podatek, da predstavlja srednja, vzhodna in južna Evropa eno od regij, kjer je trgovanje v porastu (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 8). Vendar pa zgolj dejstvo, da MDS, po vzoru Helge Konrad, Posebne predstavnice za boj proti trgovini z ljudmi pri OVSE, in Mary Robinson, Visoke predstavnice OZN za človekove pravice, opozarja na nujnost celostnega reševanja problematike trgovine z ljudmi (OSCE 2004b; UN 2001), še ne pove ničesar o vsebini njenih, v pet sklopov razdeljenih, aktivnosti s posameznih področij.

Zavratnik Zimic in Pajnik (2005) sta namreč v prvem članku v slovenskem prostoru o trgovini z ljudmi z vidika žrtev kritični do držav in trdita, da se države še vedno ne spopadajo s trgovino z ljudmi z vidika žrtev. K osredotočanju na ugotavljanje posledic za državo prispevajo tudi ugotovitve slovenskih avtorjev, ki, kot Prezelj in Gabrova (2005: 5), vidijo kriminal (in s tem tudi mednarodni organizirani kriminal) kot grožnjo nacionalni in mednarodni varnosti, kot destabilizator družbenega reda. Žal države kljub uveljavitvi prepričanja o človekovi varnosti³⁷ še vedno večino mednarodne kriminalitete obravnavajo s stališča posledic za državo, kot nekaj, kar jim lahko škoduje od zunaj ali od znotraj. Pri nekaterih oblikah mednarodnega kriminala je žrtve resda težko definirati in je torej državocentričen pristop s ciljem ugotavljanja posledic za državo lahko ustrezen, vendar trgovina z ljudmi, kot je bilo že ugotovljeno zgoraj, to vsekakor ni.

Dobovšek (2003: 33) celo zagovarja stališče, da močno razvejana trgovina z ljudmi v državi zaradi večanja pranja denarja, porasta korupcije in ne nazadnje destabilizacije ekonomskega okolja v državi »predstavlja več strateških tveganj za stabilnost in prihodnost države«. Z njim deli mnenje tudi Fatić (2004: 60; 77), ki pravi, da

³⁶ Da bi vzpostavila čim tesnejše sodelovanje z drugimi (sosednjimi) državami v boju proti organiziranemu kriminalu, Slovenija sklepa bilateralne sporazume. Eden prvih je bil že leta 1993 sklenjen sporazum z Madžarsko

³⁷ Slovenija je ena od ustanovnih članic organizacije *Human Security Network* (2005).

predstavlja organiziran kriminal eno najhujših groženj varnosti v jugovzhodni Evropi. Trgovina z ljudmi je specifična dejavnost organiziranega kriminala, pri kateri se nikakor ne morem strinjati niti s splošno oceno Dvorška (2001: 140), da izhaja največja škoda organiziranega kriminala iz (za državo) destabilizacijskega učinkovanja na ekonomski trg.³⁸ Največjo škodo utrpijo brez dvoma žrtve trgovine z ljudmi. In žrtev ni država.

Žrtve kaznivih dejanj imajo v skladu s tovrstnim pojmovanjem omejeno vlogo v kazenskem postopku, lahko celo do mere, ko delujejo kot subjekt za nudenje potrebnih informacij za izpeljavo postopka, poudarjajo se torej potrebe kazenskega postopka, zanemarljiva pa se pomoč, ki jo žrtve nujno potrebujejo (Meško 1998a: 1083; Anti-Slavery International 2002: 35). Stvari so se v Sloveniji premaknile, saj imajo žrtve kaznivih dejanj v zadnjih letih kar nekaj naslovov, kamor se lahko obrnejo, še posebej pozitivni so premiki, ko tovrstna društva in druge nevladne organizacije nudijo žrtvam spremstvo na vseh stopnjah obravnave v postopkih. Ključ je sicer edina NVO v Sloveniji, ki se ukvarja posebej in izključno z žrtvami trgovine z ljudmi (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 22).

Žrtvam trgovanja je potrebno zagotavljati cel spekter oblik pomoči, nenazadnje tudi zato, da je lahko uspešen pregon trgovcev (Anti-Slavery International 2002: 35), nekatere med njimi se že izvajajo tudi v Sloveniji, pri čemer je v zadnjih treh letih napredek izjemen, zlasti na naslednjih področjih:

- razvile so se dejavnosti iskanja na terenu (kar v Sloveniji izvaja društvo Ključ);
- odprt je bil anonimni telefon, ki je izjemno pomemben za žrtve, ki imajo tako anonimni kanal, kamor lahko sporočajo relevantne informacije kot so informacije o delu in zaposlovanju na črno - pri Inšpektoratu RS za delo je bil odprt avtomatski telefonski odzivnik za prijavo dela na črno (MDDSZ 2005);
- organizirane namestitve v varno okolje ter pomoč pri vrnitvi in reintegraciji v državi izvora;
- zagotovljena je zdravniška in psihosocialna pomoč;

³⁸ Tovrstno prvotno, t. i. ameriško, pojmovanje organiziranega kriminala (Tratnik Volasko 2003: 66) je očitno še vedno močno zakoreninjen. Kljub

- v okviru projekta Priča pri društvu Ključ, ki se je financiral iz sredstev PHARE ACCESS 2000, je bila vzpostavljena prva terapevtska skupina za pomoč žrtvam trgovine z ljudmi (Poročilo 2002: 5; Poročilo 2003; Poročilo 2004).

Posebno zaščito žrtev, ki so pripravljene pričati v kazenskem postopku in pa otrok ter mladoletnikov, žrtev trgovine z ljudmi, zagovarja MDS od vsega začetka. Iz tega sledi, da se v slovenski strategiji boja proti trgovini z ljudmi ne zagotavlja vsem žrtvam enake zaščite, ampak se tistim, ki sodelujejo kot pomoč v kazenskem postopku, ponuja več pravic in pomoči (Poročilo 2002: 7–8).

Zakon o kazenskem postopku pa vsebuje za pomoč mladoletnim³⁹ žrtvam določilo 4. odst. 240. člena o potrebnem obzirnem ravnanju na zaslišanju mladoletne žrtve kaznivega dejanja, in pa možnost, da se zaslišanje, v kolikor je to potrebno, opravi s pomočjo ustreznega strokovnjaka.⁴⁰ Prav tako olajša odločitev žrtve za pričanje, če preiskovalni sodnik v skladu z 240a členom ZKP v primeru možne resne nevarnosti za njeno življenje ali telo ali njenih bližnjih, odredi zaščitne ukrepe zanjo ali za njene bližnje, med katerimi so za varstvo žrtev trgovine z ljudmi pomembni določitve psevdonima prič (4. točka 1. odst. 240a čl.) in možnost zaslišanja s pomočjo tehničnih sredstev (5. točka 1. odst. 240a čl.). Glede na to, da so žrtve velikokrat kronske priče v postopkih proti trgovcem, je pomembno še določilo, da se lahko v postopku pojavi kot anonimna priča pod določenimi kumulativnimi pogoji (4. odst. 240a čl.). Možnost, da se tovrstni zaščitni ukrepi uporabijo tudi v primeru nevarnosti za njene bližnje, je za žrtve trgovine z ljudmi velikega pomena, saj trgovci velikokrat uporabljajo grožnje proti družinskim članom ali prijateljem žrtve. Tudi v tem okviru je pomen mednarodnega sodelovanja na vseh ravneh izkazan v vseh poročilih MDS, vlogo pri pospeševanju mednarodnega sodelovanja ima tudi nacionalni koordinator, ter v Akcijskem načrtu, ki opozarja, da je program za zaščito prič še posebno v primeru majhnih držav lahko učinkovit le z mednarodnim sodelovanjem (Akcijski načrt 2004: 4; Poročilo 2002: 3).

³⁹ Določilo definicije trgovine z ljudmi, vsebovane v Protokolu, pravi, da je otrok vsaka oseba, ki še ni dopolnila 18 let.

⁴⁰ Podrobne smernice za razgovore z otroki, žrtvami trgovine z ljudmi, so oblikovali v kosovski pisarni UNICEF-a. Najdemo jih lahko v njihovi publikaciji *Let's talk: Developing effective communication with child victims of abuse and human trafficking*.

Slovenski Akcijski načrt, oblikovan kot spisek aktivnosti in programov, ki jih je potrebno izpolniti, nas torej lahko zavede v mnenju, da gre za celosten pristop. Vendar pa Akcijski načrt ni razdelal osnove za tovrstno, celostno delovanje. Vsako delovanje namreč potrebuje refleksijo, temeljito proučitev in posledično poznavanje razlogov za obstoječe stanje (in seveda analizo, kakšno obstoječe stanje sploh je), šele nato lahko na tovrstnih temeljih oblikuje aktivnosti za prihodnost, vsaki od katerih seveda le tako lahko določi točen namen. V nasprotnem primeru tudi ni mogoče oceniti učinkovitosti posameznih aktivnosti, lahko se celo zgodi, da postanejo aktivnosti same sebi namen.

O tem, kaj naj bi zajemal prvi del Akcijskega načrta, če drugi del predstavlja aktivnosti, torej na kakšni osnovi (naj) temelji, bo govora v nadaljevanju, kjer bo predstavljen na žrtve osredotočen pristop, kot ga zagovarjajo nekateri avtorji in večina nevladnih organizacij s tega področja.

5. VIKTIMOLOŠKI PRISTOP V BOJU PROTI TRGOVINI Z LJUDMI

5.1 VIKTIMOLOŠKI POGLED

Žrtve kriminala so bile že zelo zgodaj deležne posebne obravnave. Tako je že Hamurabijev zakonik omenjal žrtve, celo več, določal je odškodnine, ki jim pripadajo (Meško 1998b: 39). Nato pa kot da se je v popolni zaslepljenosti zaradi fascinacije nad vsemi možnimi aspekti ukvarjanja s storilci kaznivih dejanj za tisočletja pozabilo na drugo osebo v odnosu, tj. žrtev. Kot ugotavlja Meško (1998: 39), je nato šele gibanje za žrtve kaznivih dejanj v začetku osemdesetih let 20. stoletja premaknilo pogled in tako so bila po Hamurabijevem v nekatere zakonike ponovno vključena določila »o povračilu škode žrtvam kaznivih dejanj«.

Odnos viktimologije do svojega osnovnega predmeta proučevanja je bil od rojstva kriminologije ambivalenten. Najprej je iskala temne plati žrtve, proučevala žrtve kaznivih dejanj s ciljem ugotovitve vloge oziroma prispevka žrtve k lastni viktimizaciji, nato se je obrnila k pomoči žrtvam in se osredotočila na škodo, ki jo je žrtev utrpela ter načine pomoči žrtvi. Viktimologija je danes samostojna znanstvena disciplina, ki proučuje kriminaliteto z vidika žrtev, pri čemer pa je tanek in težko določljiv razmejitveni rob, ki jo loči od tega, da preide v zagovorništvo žrtve (Meško 1998b: 174; Šelih 1994: 356–358; Fattah 1991).

Kako pomembno je proučevati trgovino z ljudmi s stališča žrtev, nam pove tudi mnenje v IOM-ovi raziskavi iz 2003 (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 20), da so statistični podatki o trgovini sicer pomemben vir informacij, ampak da so individualne izkušnje žrtev najpomembnejši vir informacij. Tudi Fattah (1991: 84) poudarja, da je žrtev pomemben sestavni element »kriminogene situacije«, poudari pa tudi pomen dejavnikov, ki vplivajo na verjetnost, da bo oseba postala žrtev trgovine z ljudmi. Iz tega sledi, da lahko z ozaveščanjem potencialnih žrtev zmanjšamo število primernih žrtev in s tem znižamo obseg trgovine z ljudmi. Torej je proučitev dejavnikov nujna, če se želimo boriti proti trgovini z ljudmi in jo preprečevati. Potrebno je izdelati kompleksen model povezanosti žrtev in storilcev ter ostalih dejavnikov v trgovini z ljudmi, saj je lahko le na takšnem temelju oblikovana ustrezna kriminalitetna politika boja proti trgovini z ljudmi, ki zajema celoten spekter dejavnosti od preprečevanja do sodnega preganjanja storilcev.

Kljub temu večina kriminoloških teorij pri proučevanju kaznivih dejanj ter procesa odkrivanja kaznivih dejanj in kaznovanja njihovih storilcev ne daje poudarka žrtvi ali jo celo zanemari (Meško 1998b: 174). Pomemben v tem oziru je tudi Bavconov (2002: 13) argument, ko ugotavlja, da gre v sodobni državi za »politizacijo kriminalnih pojavov, kar se med drugim kaže tudi v naravnost neverjetno bedastih trditvah, da namreč pomenita organizirana kriminaliteta in korupcija nevarnost za razpad demokratične družbene in državne ureditve.« Bavcon (*ibidem*) tako svari pred pretiranim odzivom na kriminaliteto; torej osredotočanjem na posledice za državo in pozabljanje na žrtve kaznivih dejanj. V luči izboljšanja tovrstnega stanja je potrebno izobraževati pristojne oblasti, da bodo sposobne narediti premik od pojmovanja trgovine z ljudmi kot grožnje nacionalni varnosti k zaznavanju kršitve človekovih pravic, ki jih predstavlja, kajti to je potreben prvi korak, da lahko zaščita človekovih pravic postane vodilo ukrepov v boju proti trgovini z ljudmi (OSCE/ODIHR 2004: 22-23).

Skozi zgodovino se je torej proučevalo žrtve kaznivih dejanj z različnih vidikov in z različnim namenom. Pri tem se je potrebno zavedati, da tudi proučevanje nikakor še ni nekaj, kar postavlja žrtve v ospredje, saj v tem primeru delovanje še vedno ni namenjeno za žrtve. Če ne sprejmemo in izvajamo ukrepov za zaščito in pomoč žrtvam, je znanje o žrtvah zgolj orodje za oblikovanje (drugih delov) kriminalitetne

politike. Zgolj proučevanje žrtev in ugotavljanje njene vloge pri kaznivem dejanju je torej začetna stopnja ukvarjanja z žrtvami, do pomoči je še daleč.

5.2 POMOČ ŽRTVAM TRGOVINE Z LJUDMI

Pogosto se na žrtve trgovine z ljudmi gleda kot na kriminalce (Zavratnik Zimic 2003: 13, 19), največkrat zgolj zato, ker nimajo urejenih dokumentov za bivanje v državi. Številne države žrtve trgovine z ljudmi, ki nimajo veljavnih dokumentov za bivanje, zaradi kršitev imigracijskega prava izženejo iz države takoj, ko je ugotovljena njihova identiteta, žrtve so kriminalizirane, namesto da bi bile prepoznane⁴¹ kot žrtve hudih kršitev človekovih pravic (Korošec 2000: 49; Zavratnik Zimic 2003: 14; 19; 22; OSCE 2005a). To je seveda popolnoma nesprejemljivo in države bi morale, tudi ko govorimo o strogem nadzoru nad ilegalnimi migracijami, dati absolutno prednost spoštovanju in zagotavljanju človekovih pravic, šele sekundarno pa bi se morale ukvarjati s trgovino z ljudmi kot grožnjo državni varnosti.⁴² Slednje mišljenje zagovarja viktimološki pristop k trgovini z ljudmi. Ta pravi, da je žrtve trgovine z ljudmi mogoče zaščititi na več načinov, med njimi vsaj:

- z varovanjem prič in žrtev kaznivih dejanj organiziranih hudodelskih združb in njihovih človekovih pravic;
- s socialno pomočjo;
- z mehanizmi integracije oziroma reintegracije žrtev;
- »s pomočjo instrumentov na migracijskem področju« (IOM 2003a: 94; Oberstar 2003: V).

Da je potrebno nuditi pomoč tako žrtvam, ki so pripravljene sodelovati v kazenskem postopku kot tistim, ki niso, izhaja tudi iz ugotovitve, da je za žrtve ta odločitev lahko pod vplivom travmatičnih izkušenj, ki so jih prestale, zelo težka (Anti-Slavery International 2002: 45). Vkolikor se, in slej ko prej vedno se, pojavi vprašanje financiranja zaščite žrtev trgovine z ljudmi, pravi Oberstar (2004: XI), da mora država

⁴¹ Zato Helga Konrad, Posebna predstavnica OVSE za boj proti trgovini z ljudmi opozarja, da je nujno potrebno izdelati »bolj jasen profil potencialnih žrtev« (OSCE 2004c).

⁴² V zadnjem času so Evropska unija in njene članice gibljejo v smeri oblikovanja bolj restriktivnih migracijskih politik, pri čemer je nedvomno na udaru odnos med zaščito temeljnih človekovih pravic in politikami oblikovanja restriktivne migracijske politike, na kar opozarjata Pajnik in Zavratnik Zimic (2003) ter Zavratnik Zimic (2003). Pri tem pa je zanimivo, da Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS), sprejeta 28. 11. 2002, v uvodu opozarja na odklonilen odnos do imigrantov, ki ga je zaznati »mnogokje«, ki je še posebej pereč v primeru nedokumentiranih posameznikov, ki so »pogosto videni kar kot kriminalci«.

zagotoviti sredstva za pomoč žrtvam, ki sodelujejo v (pred)kazenskem postopku. S tem se strinjam, vendar se mi zdi to obvezo nujno razširiti na vse žrtve trgovine z ljudmi, ne glede na pripravljenost sodelovati z državnimi organi. Pri iskanju razlogov, zakaj žrtve trgovine z ljudmi niso vedno pripravljene sodelovati v postopku pred državnimi organi, lahko navedemo ugotovitve, ki jih Pečar (1982: 225) navaja za nevtralizacijo ali racionalizacijo viktimizacije pri žrtvah, in sicer žrtve imajo lahko občutek krivde ali sramu, zato je so občutki nelagodja ob morebitnih razkritjih stvari, ki so jih morale pretrpeti, javnosti ali celo prijateljem in družini. Racionalizacija deluje kot obrambni mehanizem.

IOM je v oceni stanja (*assessment study*) na področju trgovine z ljudmi v Sloveniji iz 2003 osrednje mesto namenil žrtvam in s tem vprašanju človekovih pravic. Poudaril je tudi, da je treba precej več pozornosti namenjati žrtvam in »individualizaciji njihove izkušnje v procesu trgovanja« (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 15), tovrstne viktimološke študije kot osnovno orodje zbiranja empiričnih podatkov o kriminaliteti pa predstavljajo precej težav. Kanduč (2003: 32) navaja med drugim »težave pri zagotavljanju reprezentativnosti vzorca, precejšnji stroški (ker je najpogosteje uporabljena metoda za zbiranje podatkov osebni intervju), osredinjenost na zgolj določene viktimizacije«.

Tudi Von Hentig je poudaril pomen proučevanja obeh - žrtve in storilca v odnosu kaznivega dejanja (Meško 1998b: 175) in to dejstvo povezanosti viktimo-krimo dvojice nam lahko pri osredotočenosti na žrtve trgovine z ljudmi pomaga v toliko, da identificiramo (potencialne) žrtve v luči lažjega preprečevanja in boljše pomoči (potencialnim) žrtvam. Torej bi pri viktimološkem pristopu k trgovini z ljudmi lahko ločili osredotočenost na potencialne žrtve ter na pomoč tistim, ki so že žrtve in so kršene njihove temeljne pravice. Bortelova (2001) poudarja, da je ključna komponenta na žrtve osredotočenega pristopa v boju proti trgovini z ljudmi stalno opominjanje na grozote, ki jih žrtve trgovine z ljudmi doživljajo. Za pomoč žrtvam trgovine z ljudmi, ki so v krepljivih trgovcev ali pa v procesu rehabilitacije pa bolj ozko sprejem ustreznih dokumentov, ki jim zagotavljajo več vrst pomoči in nato implementacijo le teh, za pomoč potencialnim žrtvam je potrebno poznati dejavnike, ki ustvarjajo pogoje za viktimizacijo v trgovini z ljudmi.

5.3 DEJAVNIKI ZA OBSTOJ TRGOVINE Z LJUDMI

Kot ugotavlja Fattah (1991: xiv), je viktimizacijsko obnašanje dinamično in nanj vplivajo ter ga sodoločajo okoljski in priložnostni dejavniki.⁴³ Poznavanje dejavnikov v viktimizaciji v trgovini z ljudmi je nujno za njeno preprečevanje, saj nam razkrije, kaj naredi osebe ranljive. Osnova je stališče, da je v luči (uspešnega) preprečevanja potrebno razviti temeljito poznavanje okoliščin, vzrokov kriminalitete (Meško 2000: 723). V tem oziru je pomembno izpostaviti, da je, posebej v nekaterih vrstah kriminalitete, vloga žrtve pri vzročnosti kriminala zelo pomembna (Meško 1998b: 174). Pri ugotavljanju tovrstnih dejavnikov pa nikakor ne gre za ugotavljanje soodgovornosti žrtve v smislu (tudi najpogosteje kritiziranega pojmovanja) interakcijske viktimologije o prelaganju vsaj dela odgovornosti s storilca na žrtev (Kanduč 2003: 34).

Za Slovenijo je potrebno zbrati dovolj podatkov o žrtvah trgovine z ljudmi in njihovih značilnostih, šele nato lahko govorimo o določeni stopnji tveganja. Za ustrezno oceno potencialne viktimizacije za posamezno kaznivo dejanje torej ni dovolj poznavanje njegovega znanega obsega niti stopnje glede na populacijo, ampak je nujno potrebno upoštevati dejavnike, ki vplivajo na stopnjo tveganja ter oceniti stopnjo potencialne ogroženosti za posamezne dele populacije ali glede na posamezen dejavnik tveganja (Fattah 1991: 49–50; 54–58).

Osredotočanje na vzroke trgovine z ljudmi je tako pomembno, ker je mnenje tradicionalne viktimologije oziroma *mutatis mutandis* osnovna premisa pozitivizma v pojmovanju kriminalcev, da imajo žrtve določene lastnosti, ki jih ločijo od nežrtev in zaradi katerih so viktimizirane (se same postavijo v položaj viktimiziranih) danes prežeto in je splošno sprejeto spoznanje, da so situacijski, okoljski, priložnostni dejavniki tisti, ki bistveno determinirajo, kdo (od vseh nas, ki smo potencialne žrtve) bo viktimiziran (Kanduč 2003: 30). To spoznanje mora država upoštevati, ko snuje politiko preprečevanja trgovine z ljudmi.

V literaturi lahko zasledimo več poimenovanj in delitev dejavnikov, ki vplivajo na viktimizacijo v trgovini z ljudmi, na primer:

⁴³ Osredotočanje na vzroke Elias (1986: 6) imenuje politološki pristop v kriminologiji.

- delitev na dejavnike na strani ponudbe in dejavnike na strani povpraševanja;
- delitev na t. i. *push* dejavniki, ki razdelajo razmere v državi izvora in t. i. *pull* dejavnike, ki opredelijo stanje v državi destinacije (SVAW 2003č; Dobovšek 2003: 34).

Tovrstne ostre, bipolarne delitve dejavnikov se mi ne zdijo ustrezne iz več razlogov, med njimi vsaj zato, ker:

- so redki dejavniki, kot bo razvidno spodaj, takšni, da veljajo zgolj za eno vrsto držav glede na umeščenost v trgovini z ljudmi;
- tovrstna delitev dejavnikov na dva pola povsem zanemari okoliščine v državah tranzita.

Bolj ustrezna se mi zdi delitev dejavnikov na primer na notranje, družbene, socialne, politične ipd. vzroke, pri čemer se mi zdi najboljše tovrstnim dejavnikom priznati kompleksnost, kajti večina avtorjev se strinja, da je vzrokov oziroma dejavnikov več in da kombinacija le-teh vpliva na (potencialno) viktimizacijo žrtev (na primer Korošec 2000: 49; Dobovšek 2003: 34; SVAW 2003č). Za uspešen boj proti trgovini z ljudmi se je potrebno zato spopasti z medsebojno povezanimi dejavniki, pri tem je seveda predpogoj njihovo poznavanje (SVAW 2003č), kakršna temeljita analiza, kot smo ugotovili zgoraj, manjka slovenskemu akcijskemu načrtu. Poglejmo si torej, kateri dejavniki največkrat opredeljujejo situacijo, v kateri se znajde oseba, ki je ranljiva za obljube trgovcev z ljudmi.

5.3.1 Pomanjkanje priložnosti v državi izvora

Med dejavniki ugodnimi za trgovino z ljudmi je na prvem mestu slab in neperspektiven gospodarski položaj v državi izvora, ki ima za posledico ekstremno revščino, visoko stopnjo nezaposlenosti in splošno pomanjkanje priložnosti za boljše življenje, k čemur dodatno prispeva nizka stopnja izobrazbe (Dobovšek 2003: 34; IOM 2001:46; Malenškova v Zavratnik Zimic in dr. 2003: 7; Popov 2002:10). Velike razlike med bogatimi in revnimi državami, še zlasti v Srednji in Vzhodni Evropi, so dodaten dejavnik, ki vpliva upanje za boljše življenje v tujini (Popov 2002:10).

5.3.2 Feminizacija revščine

V naraščajočih razlikah v tranziciji so jo najslabše odnesle ženske, ki imajo posledično izrazito slabši ekonomski in zato socialni status. To predstavlja enega od pomembnih dejavnikov, za nekatere celo ključen dejavnik (Korošec 2000: 49; SVAW 2003a; Popov 2003: 5, 17; SVAW 2003č; OSCE 2005a; Plunet 2004: 255-256). Pri tem ne gre za nek samostojen ekonomski dejavnik, temveč za celoten spekter praks, ki ustvarja »družbeno inferiornost žensk« (Korošec 2000: 49). Ženske so za isto delo še vedno največkrat slabše plačane od moških.

S tem v povezavi je nujno ugotoviti rizične skupine v populaciji in jim naslikati situacijo izven meja v čim bolj realnih barvah, žrtve namreč v revnejših državah novačijo za izkoriščanje v bogatejših državah (Dobovšek 2003: 34). Za potencialno viktimizacijo v Sloveniji je pomembna ugotovitev IOM (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 9), da so percepcije slovenskih srednješolcev o Zahodu zelo pozitivne in skoraj tretjina bi jih emigrirala v tujino. Pri ekonomskih vzrokih za trgovino z ljudmi so namreč pomembne razlike med razvitimi in nerazvitimi državami, severom in jugom, vzhodom in zahodom, torej razlike med državami, kot tudi, predvsem za pogostejšo viktimizacijo žensk kot moških, razlike v ekonomskem položaju žensk in moških (SVAW 2003č). Ženske so v ekonomski strukturi bolj ranljive. Tudi za Slovenijo velja, da je med nezaposlenimi precej več žensk kot moških. Ženske, ki pa so zaposlene, so od svojih moških kolegov precej slabše plačane. In to kljub deklaratorni opredelitvi načela enakega plačila za enako delo.

Tabela 5.1: Stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji za meseca november in december 2005 ter podatki za celotno leto 2005

	november 2005	december 2005	januar - december 2005
SKUPAJ	10,3 %	10,2 %	10,2 %
MOŠKI	8,6 %	8,6 %	8,6 %
ŽENSKE	12,4 %	12,2 %	12,1 %

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2006a)

Še bolj zgovorni so podatki o povprečnih mesečnih bruto plačah zaposlenih glede na spol za leto 2003.

Tabela 5.2: Povprečne mesečne bruto plače zaposlenih v Sloveniji glede na spol za leto 2003

	Plače žensk v razmerju do plač moških v %
SKUPAJ	93,1
Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	90,0
Strokovnjaki	82,8
Tehniki in drugi strokovni delavci	91,2
Uradniki	94,3
Poklici za storitve, prodajalci	77,8
Kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	82,7
Poklici za neindustrijski način dela	77,6
Upravljalci strojev in naprav; industrijski izdelovalci in sestavljalci	76,1
Poklici za preprosta dela	88,1
Vojaški poklic	85,8
neznano	91,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2006b)

5.3.3 Nezakonitost prostitucije

Emma Goldman je že v 19. stoletju ugotavljala, da nelegalnost prostitucije ustvarja pogoje za razmah trgovine z ljudmi, saj potrebujejo prostitutke na ulici zaščitnike (tudi) pred policijo. Pogosto se dogaja, da si ti t. i. zaščitniki ženske lastijo in jih posledično tudi (pre)prodajajo (Goldman 2001: 149–150). V tem pomenu je možno inkriminiranje prostitucije pojmovati kot enega izmed dejavnikov, ki prispevajo k razmahu trgovine z ljudmi, predvsem z ženskami in otroki. Če je namreč prostitucija legalna, je verjetnost, da prostitutka potrebuje nek vmesni člen, ki naj ji najde delo in jo varuje, po mojem mnenju, precej manjša. Prav tako je za žrtev trgovine z ljudmi eden od oteževalnih dejavnikov pri odločanju za prijavo viktimizacije v trgovini z

ljudmi, četudi se že prepozna kot tako, gotovo strah pred pregonom s strani državnih organov zaradi ukvarjanja s prostitucijo.

Prostitucija je bila z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o prekrških zoper javni red in mir (v nadaljevanju ZJRM-B),⁴⁴ ki je stopil v veljavo 31. julija 2003, dekriminalizirana. Kot je zapisal Modic (Slovenska tiskovna agencija 2004), se tako lastniki lokalov kot prostitutke in policisti strinjajo, da dekriminalizacija prostitucije ni dovolj za zaščito prostitutk. Ker ni legalizirana, prostitutke ne morejo uveljavljati drugih pravic iz naslova dela, kar zmanjšuje njihovo socialno in fizično varnost. In še enkrat bi se lahko zgledovali po nemškem modelu (saj slovenski pravni red temelji na nemškem modelu) in legalizirali prostitucijo in zvodništvo (Modic 2004) in tako omogočili boljši nadzor države nad izvajanjem te dejavnosti in varstvo prostitutk. Določba 185. člena prepoveduje zlorabo prostitucije, za kar je zagrožena zaporna kazen od 3 mesecev do 5 let. Na nujnost ločevanja med prostovoljno prostitucijo in prisilno prostitucijo opozarja tudi Popov (Radio študent 2002).

5.3.4 Povpraševanje po spolnih storitvah

Za obstoj (in razmah) trgovine z ljudmi sta pomembna tako ponudba kot povpraševanje (SVAW 2003b), sploh v meri, ko so klienti spolnih storitev tisti, ki odločajo, ženske katere etnične pripadnosti si želijo in s tem nujno vplivajo na ponudbo (Dobovšek 2003: 33).

Nekateri zastopajo stališče, da bi bilo potrebno več narediti za to, da moški ne bi več kupovali spolnih storitev, ker da potem tudi »ne bi bilo osnove za trgovino in spolno izkoriščanje žensk«. Povpraševanje (*demand*) kot dejavnik za razvoj trgovine z ljudmi je navedeno tudi v načelih in smernicah, ki jih je glede trgovine z ljudmi in človekovih pravic v svojem poročilu Ekonomskemu in socialnemu svetu OZN leta 2004 predstavil Visoki komisar Združenih narodov za človekove pravice (UNHCHR 2004). Vendar se moramo hkrati zavedati, da se lahko vsak človek svobodno odloča o izbiri poklica. Veliko prostitutk pač ni žrtev trgovine z ljudmi in zato kar vesplošna gonja proti odjemalcem prostitucije, prohibicija, najbrž ne bi rešila problema povpraševanja po spolnih storitvah.

⁴⁴ Zakon o spremembah zakona o prekrških zoper javni red in mir (ZJRM-B), Uradni list RS št. 63, 16. 7. 2003.

5.3.5 *Nasilje v družini*

Nasilje v družini je eden od pomembnih dejavnikov za potencialno viktimizacijo v trgovini z ljudmi. Ženske, ki so brez možnosti za umik iz razmerij, v katerih so zlorabljanke, se zatekajo k agencijam za zaposlitve in drugim možnostim pomoči za potovanje v tujino, da bi pobegnile trenutni situaciji, okolju v katerem trpijo ter si želijo poiskati srečo kje drugje (SVAW 2003č).

5.3.6 *Notranji (oboroženi) konflikti*

Državljanstvo in etnično nasilje navaja Malenšek kot enega pomembnih olajševalnih dejavnikov za razvoj trgovanja z ljudmi (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 7). Še posebej za razvoj trgovine z ženskami za spolno izkoriščanje so območja oboroženih konfliktov ugodna okolja (SVAW 2003č). V tem pogledu Slovenija ni bila nobena izjema in so oboroženi spopadi na območju nekdanje Jugoslavije dodatno vplivali na razmah trgovanja po Balkanski poti, kjer ima Slovenija predvsem tranzicijsko vlogo.

5.3.7 *Zaprte meje*

Zaprte meje potisnejo en del migracij v nelegalne, med katerimi bi morala migracijska politika posebno pozornost nameniti trgovini z ljudmi. Problem predstavljajo torej predvsem zaprte meje in stroge (restriktivne) migracijske politike. Za povezanost Slovenije v trgovino z ljudmi ima v tem pogledu pomemben pomen schengenska meja kot zunanji rob območja Evropske unije (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 11–13; Zavratnik Zimic in Pajnik 2005: 114).

Zavratnik Zimic in dr. (2003: 12–13) do določene mere obravnavajo trgovino z ljudmi kot del nelegalnih migracij in pravijo, da mora biti boj proti trgovini z ljudmi ena od prioritet migracijske politike države, saj del ilegalnih migracij res predstavljajo žrtve trgovine z ljudmi. Zaprte meje v bogatejših državah vplivajo na porast trgovine z ljudmi, saj se imigranti iz revnih okolij, ki ne morejo legalno vstopiti v državo, obračajo na trgovce z ljudmi za pomoč (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 12). Vendar pa: le manjši del žensk (žrtev) preide slovensko mejo nelegalno (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 28). Slovenija mora še bolj usposobiti obmejne organe, da bodo sposobni prepoznati žrtve trgovine z ljudmi in tako pomagati v boju proti le-tej.

Tudi Prezelj in Gabrova (2005: 87) opozarjata, da (lahko) strogo omejevanje migracijske in azilne politike⁴⁵ pospešuje ilegalne migracije. Ravno zato je še toliko bolj pomembna osredotočenost na izvirne vzroke migriranja (*root causes*), kar seveda velja tudi za trgovino z ljudmi. SVAW (2003b) navaja, da trgovci izbirajo poti glede na ugodnost prečkanja držav na poti, kar pa je odvisno od več dejavnikov, med drugim geografska lokacija - bližina ciljne države, koruptivnost (i)migracijskih delavcev in slaba mejna kontrola.

5.3.8 Pomanjkanje informacij

Trgovci z ljudmi izkoriščajo nevednost in neinformiranost migriranja željnih (IOM 2003b: 42), torej je nepoučenost, napačne predstave o priložnostih v tujini eden od dejavnikov, ki olajšuje viktimizacijo (Zavratnik Zimic in dr. 2003: 7). Da bi Slovenija zavarovala svoje državljan(k)e, je nujno, da vzpostavi ustrezne mehanizme, kamor se bodo lahko potencialni migranti obrnili po pomoč in informacije in ki bi potencialne emigrante opozarjali na nevarnost viktimizacije v krempljih trgovcev z ljudmi. Še posebej, ker so slovenski državljan(i) v poziciji do trgov zelo razvitih držav to, kar Sloveniji predstavljajo ženske iz Ukrajine in Moldavije. Ravno tako se odpravijo iskat boljše razmere za delo in možnosti za zaslužek.

Ženske, ki potujejo v tujino preko servisov za zaposlovanje ali programov za študiranje v tujini, dostikrat ne vedo, ali gre za legalna podjetja (SVAW 2003č). Država bi morala zagotoviti portal, kjer bi se lahko državljan(i) sami prepričali o legalnosti in uspešnosti agencij, ki jim ponujajo zveneče zaposlitve.⁴⁶ Nekatere države kot tudi mednarodne in nevladne organizacije so izdale brošure o tem, na kaj morajo biti pozorne ženske ali dekleta, ko potujejo v tujino, na primer ZDA. Slovensko Ministrstvo za zunanje zadeve pa na svoji spletni strani, kjer so objavljene koristne informacije za slovenske državljanke, ki potujejo v tujino, pod naslovom "Kaj morate storiti, preden odpotujete?", ne omenja ničesar o nujnih poizvedbah, ki naj bi jih državljan naredil, preden sprejme ponudbo za delo (v tujini), prav ničesar, kar bi kazalo na to, da se država zaveda, da lahko njeni državljan(i) po tej poti postanejo žrtve

⁴⁵ Evropska komisija pa dodaja še uvedbo migracijskih kvot (European Commission 2001: 14).

⁴⁶ Moldavijska vlada oziroma njeno Ministrstvo za delo in socialno zaščito je oblikovalo program, ki je namenjen preverjanju legalnosti tujih delodajalcev, katerih ponujene možnosti zaposlovanja bi zanimale moldavijske državljanke. Preko tega programa je stike z moldavijsko vlado vzpostavilo tudi nekaj slovenskih podjetij. Gre za pomemben korak k zaščiti migrantov, ki bi ga bilo vredno posnemati tudi v Sloveniji (UNICEF 2005: 77).

trgovine z ljudmi. Pod naslovom Varnost nas MZZ opozori, naj se izogibamo sumljivim mestnim predelom, ponoči pa neosvetljenim in neobljudenim predelom (MZZ 2005)

Potencialni migranti morajo imeti natančne informacije o pogojih migriranja (IOM 2003b: 42), saj se le na podlagi le teh lahko izognejo pastem trgovine z ljudmi. K temu precej pripomorejo razni programi posredovanja podatkov o nevladnih organizacijah, policiji ipd., kamor se lahko (potencialne) žrtve zatečejo po pomoč. Pa tudi ostalo javnost je potrebno informirati o znakih, na katere morajo biti pozorni, če naj prepoznajo žrtev trgovine z ljudmi. Na tem področju je še posebno potrebno izobraževati ljudi, ki imajo veliko možnosti, da bodo prišli v stik z žrtvijo - na primer cariniki oziroma obmejni organi in policija, pa tudi zdravstveno osebje.

5.3.9 Visoki profiti v primerjavi z nizkim tveganjem

Dobovšek (2003: 33) kot razlog za prevladujoče izkoriščanje žensk z namenom spolne zlorabe navaja velik dobiček, ki ga le-to prinaša v primerjavi z drugimi oblikami prisilnega dela, še posebej v povezavi z majhnim tveganjem, zato lahko trgovanje z namenom spolnega izkoriščanja še posebej opredelimo kot kriminalno dejavnost z visokimi dobički in majhnim tveganjem (*high profit-low risk*) (PS JVE n. d.: 4; Kocbek 2004; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 7).

Vendar pa kazenske sankcije nikakor nimajo kar *a priori* zastraševalnega učinka, ampak je tovrsten njihov učinek odvisen od treh dejavnikov: strogosti zagrožene kazni, zanesljivosti, da bo storilec odkrit, prijet in kaznovan ter hitrosti odzivanja (Meško 2002: 133–134). Še najbolj zanesljivo lahko sklepamo o zastraševalnem učinku zanesljivosti prijete in kaznovanja, zagrožene kazenske sankcije pa naj ne bi zastraševalno delovale na motivirane storilce (Meško 2002: 139).⁴⁷ »Zastraševalna

⁴⁷ Pri tem pa vsekakor velja opozoriti, na različne višine zagroženih kazni za nezakonito trgovanje z različnimi vrstami blaga v določenem pravnem redu. Četudi raziskave ne dokazujejo, da vplivajo na odločitve, s čim se bo ilegalno trgovalo, lahko namreč brez dvoma razberemo vrednost, ki ga človeškemu življenju pripisuje določen pravni red. Kaj nam torej sporočajo zagrožene kazni v KZ RS za nelegalno trgovino z drogo, orožjem in ljudmi?

Tabela 5.3.9.1: Zagrožene kazni za ilegalno trgovanje z drogo, orožjem in ljudmi v KZ Republike Slovenije

KAZNIVO DEJANJE	ZAGROŽENA KAZEN	ZAPORNA	KVALIFICIRANA DEJANJA	OBLIKA
-----------------	-----------------	---------	-----------------------	--------

vloga kazenskih sankcij se krepi s povečanim tveganjem za prijetje in kaznovanje storilcev kaznivih dejanj«, gre torej za generalno prevencijo (Meško 2002: 131).

5.3.10 Korupcija

Koruptivnost uradnikov je ravno tako eden od dejavnikov, ki ga avtorji navajajo kot olajševalnega za delovanje trgovcev, saj si kupijo nedejavnost ali toleranco oblasti (IOM 2003b: 63; Zavratnik Zimic in dr. 2003: 7).

5.4 POMEN SOCIALNE PREVENCIJE

Viktimološko raziskovanje trgovine z ljudmi in s tem poznavanje dejavnikov viktimizacije nam omogoča pridobitev informacij, na podlagi katerih lahko oblikujemo ukrepe (socialne) prevencije. Oblikovanje ukrepov za preprečevanje kriminalitete predstavlja torej drugi del v procesu preprečevanja, prvi je poznavanje vzrokov (Meško 2000: 723). Meško (2002: 122; 127) zato poudarja, da je »pogoj za izvajanje socialne prevencije /.../ preusmeritev družbenih prizadevanj in oblikovanje ustrezne socialne politike«, za kar pa je seveda nujno potrebna politična volja.

Socialna prevencija »temelji na domnevi, da se prave spremembe glede kriminalitete da doseči le, če odpravimo« družbene pojave, ki delujejo kriminogeno v trgovini z ljudmi, če spremenimo »družbeno okolje«, stremeti je torej potrebno k odpravljanju vzrokov in ne le zdraviti simptomov (Meško 2000: 724; Meško 2002: 117–118), kakor je zasnovana slovenska strategija boja proti trgovini z ljudmi oziroma temeljni dokument, na katerem je zasnovana, Akcijski načrt.

Socialna prevencija tako uporablja koordiniran multiagencijski pristop. Gre za izvajanje dejavnosti na področjih zmanjševanja nezaposlenosti ter zmanjšanja obsega revščine in prizadevanj za vključenost marginaliziranih skupin. Vse to predstavlja dejavnosti primarne prevencije, ki skuša odpraviti dejavnike, ki ustvarjajo ugodno

nedovoljen promet z orožjem (310. člen)	6 mesecev - 5 let	1 leto do 10 let
trgovina z ljudmi (387. a člen), spravljanje v suženjsko razmerje (387. člen)	1 leto do 10 let	najmanj 3 leta
neupravičen promet z mamili (196. člen)	1 leto do 10 let	najmanj 5 let

okolje za razvoj kriminalitete (Meško 2002: 58; 61–62). Drugi del socialne prevencije trgovine z ljudmi pa pomeni sekundarno preprečevanje, ko so dejavniki razcveta in ranljive žrtve že poznani, in se skuša odpraviti vzroke, torej problematike trgovine z ljudmi že obstaja, poskuša se odpraviti kriminogene dejavnike (Meško 2002: 63).

Za odpravljanje t. i. *root causes* trgovine z ljudmi je potrebno izoblikovati dolgoročne strategije, na krajši rok pa so že lahko učinkovite dejavnosti preprečevanja kriminala in ukrepi pomoči žrtvam (European Commission 2001: 1).

Argumente za socialno prevencijo predstavljajo tudi težavnosti boja proti drugi strani v kaznivem dejanju: organiziranemu kriminalu (Dvoršek 2001: 140–142), ko je že vzpostavljen in razvejan, ter trend sodelovanja med organiziranimi kriminalnimi organizacijami, zaradi česar je boj proti kriminalnim združbam lahko uspešen le, če med seboj sodelujejo tudi različne agencije, ki se v posameznih državah borijo proti razcvetu kaznivih dejanj ter se pri tem povezujejo v vsaj tako tesne institucije kot kriminalne združbe (Williams 2002: 67-80; Boer 2002: 103-116; European Commission 2005). To bi moral biti eden od pomembnih razlogov, zakaj bi morali preprečevanju trgovine z ljudmi z osveščanjem žrtev posvečati veliko pozornosti, saj osredotočenost na kriminalne združbe težje prinese rezultate. Kriminalne združbe na balkanski poti so fleksibilne, kar pomeni, da sproti ugotavljajo, kje so novi kanali za uspešno trgovanje, kar pomeni, da ostajajo en korak pred oblastmi (IOM 2001: 32; Prezelj in Gaber 2005: 18; Bortel 2001). Še eden od problemov v boju proti organiziranemu kriminalu je ogromno finančno zaledje, s katerim razpolaga, temu primerna je tudi opremljenost (Prezelj in Gaber 2005: 88). Potencialne žrtve, ki se svoje ogroženosti ne zavedajo, so lahka tarča, ko se bodo mreže organiziranega kriminala že razpletle, jih bo pa precej težko pretrgati, še posebej, če se bodo koreniti ukrepi začeli tedaj, in se bo potrebno vsega naučiti tedaj. In nenazadnje, problem pri preprečevanju in odkrivanju trgovine z ljudmi predstavlja dejstvo, da organizirane kriminalne združbe skrijejo rekrutiranje žrtev za legalnimi podjetji, na primer potovalnimi ali manekenskimi agencijami, še težje pa je najbrž preprečiti rekrutiranje deklet preko osebnih poznanstev, na primer moških, ki se dovolj dolgo pretvarjajo, da so partnerji deklet, ali celo preko družinskih članov (SVAW 2003č).

6. ZAKLJUČEK

Izkaz deklaratornega strinjanja, da predstavlja trgovina z ljudmi hudo kršitev človekovih pravic, je šele prvi korak na poti uspešnega boja proti trgovini z ljudmi. Izjemnega pomena sicer je, da je Slovenija ratificirala Protokol in uvedla precejšnje spremembe v zakonodajo. Zdaj mora Slovenija vso energijo usmeriti v implementacijo na novo sprejetih določil. Potrebna je implementacija mehanizmov za zagotavljanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin tudi žrtvam trgovine z ljudmi ter vzpostavitev mehanizmov za uspešen pregon kršiteljev. Slovenija je za izvrševanje pravic začela potrebno (so)delovanje na vseh ravneh državnih organov ob pomoči nevladnih organizacij in zaradi mednarodne narave pojava tudi mednarodnih organizacij, ki se praviloma vsak spopadajo z ožjim vidikom mednarodne kriminalitete, in se vsi ne odzivajo na posamezne njene dejavnosti zaradi skrbi za (potencialne) žrtve.

Pri tako hudih kaznivih dejanjih kot je trgovina z ljudmi argument za nujnost ukrepanja ne bi smel biti obseg pojava temveč resnost kršitev pravic vsake posamezne žrtve. Žal je trgovina z ljudmi (dostikrat) predstavljena kot problematika mednarodne organizirane kriminalitete (in jo pojmujejo kot njeno pojavno obliko) in ne kot problematika (kršitve) človekovih pravic. Osredotočanje na preprečevanje organiziranega kriminala v okviru obstoječe politike boja proti trgovini z ljudmi je neprimerno vsaj zato, ker storilci (v nasprotju z žrtvami) niso zainteresirani za sodelovanje z oblastmi, ker gre za visoko organizirane in strukturirane skupine, v katere je infiltracija težka ter ker se organizirane hudodelske združbe svojo dejavnost močno trudijo prikriti, tudi za legalnimi aktivnostmi. Kljub temu je zelo malo, če sploh, kaznivih dejanj, pri katerih se država, tudi Slovenija, z njimi ukvarja zaradi žrtve. H kaznivim dejanjem pristopa zgolj zaradi dejstva kršitve norm samih. Kljub priznanju koncepta človekove varnosti, ki ga Slovenija izkazuje (vsaj) s tem, da je ena od ustanovnih članic *Human Security Network*, še vedno ni osnovala strategije boja proti trgovini z ljudmi, ki bi temeljila na takšnem pojmovanju varnosti.

Države imajo interes in sredstva za boj proti trgovini z ljudmi na področjih, ki (potencialno) ogrožajo obstoj države, torej pri morebitni skorumpiranosti njenih uradnikov, pri morebitnih negativnih učinkih ekonomije kriminalnih združb na nacionalno gospodarstvo. Žrtve trgovine z ljudmi pa se same ne morejo braniti, v

njihovem imenu bi morala biti v prvi vrsti slišna država, kjer pa država zataji, naj bi za njihove pravice bile kampanje nevladne organizacije.

V okviru obstoječe politike boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji je odkritim in prepoznanim žrtvam trgovine z ljudmi sicer nudena pomoč, vendar včasih v največji meri le za čas, ki ustreza pomoči, ki jo žrtev nudi državi pri pregonu storilcev, trgovcev z ljudmi. Malce ironično bi lahko dejali, da v prvem planu še vedno ni pomoč žrtvi ampak državi. Temeljno izhodišče za pomoč se torej ne zdijo hude kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin žrtev niti pri sprejetju Akcijskega načrta, ki namreč pravi, da so mednarodne obveze Slovenije tiste, zaradi katerih je potrebno oblikovanje strategije boja proti trgovini z ljudmi. So torej mednarodne organizacije tiste, ki pritiskajo na sprejem ustreznih dokumentov.

Obstoječe oblike boja proti trgovini z ljudmi v Sloveniji temeljijo na kvantitativnem merjenju trgovine z ljudmi, katerega slabost je nezaznavnost velikega temnega polja, ki je pri trgovini z ljudmi ogromno, kar nujno pomeni neustreznost obstoječe politike, ki temelji na znani kriminaliteti. Ta problem se navezuje tudi na problem neenotnega zbiranja statističnih podatkov in neenotne metodologije, po kateri različni akterji zbirajo statistike. Kljub jasni definiciji se še vedno prevečkrat mešajo pojmi trgovina z ljudmi, tihotapljenje ljudi in ilegalne migracije, zaradi česar so žrtve trgovine z ljudmi prevečkrat pojmovane kot ilegalni migranti in tako ostajajo nezaščitene. Pred vsem tem pa strategija boja proti trgovini z ljudmi, ki jo je oblikovala Slovenija, začne reševati problem pri sprejemanju ukrepov. Manjka ji ključni temelj uspešnosti vsakega delovanja, poznavanje vzrokov za nastalo situacijo.

Prav zaradi hudih posledic, ki jih ima trgovanje z ljudmi za žrtve, je potrebno več pozornosti nameniti preprečevanju trgovanja, obstoječi pristopi pa lahko trgovanje z ljudmi le zdravijo, saj se ne ukvarjajo z dejavniki, ki naredijo žrtve ranljive za viktimizacijo v trgovini z ljudmi. Za preprečevanje je torej potrebno najprej poznati okoliščine, ugodne za nastanek trgovine z ljudmi, torej vzroke za viktimizacijo, ki jih lahko oblikujemo tudi na izkušnjah žrtev. Na podlagi tega vedenja lahko oblikujemo širše delovanje za sistemsko spreminjanje makro ali mikro okoliščin, ki pogojujejo nastanek in razcvet trgovine z ljudmi, ter informiranje potencialnih žrtev.

Obstoječo obliko boja proti trgovini z ljudmi je potrebno torej dopolniti z viktimološkim pristopom, ki poudarja, da so kršitve človekovih pravic tako vzroki za ranljivost, viktimizacijo v trgovini z ljudmi, kot posledice, ki jih žrtve utrpijo zaradi dejanj trgovcev. Viktimološki pristop lahko ključno prispeva k uspešnosti preprečevanja trgovanja z ljudmi in se kaže kot nepogrešljiva komponenta vsake tovrstne strategije. Slovenija bi ga morala imeti v mislih vedno tudi takrat, ko se spopada s trgovino z ljudmi z drugih nujnih vidikov; mora torej biti splošno vodilo, da se lahko zaščitijo (potencialne) žrtve in njihove pravice.

7. UPORABLJENI VIRI

7.1 SEKUNDARNI VIRI

- Amnesty International (2001) *Broken bodies, shattered minds: Torture and ill-treatment of women*. London: Amnesty International Publications.
- Anti-Slavery International (2002) *Human traffic, human rights: redefining victim protection*. London: Anti-Slavery International.
- Aradau, Claudia (2004) Security and the democratic scene: desecuritization and emancipation. *Journal of International Relations and Development* 7(4), 388–413.
- Bavcon, Ljubo (2002) Človekove pravice in težnje sodobne kriminalitetne politike. V Gorazd Meško (ur.) *Vizije slovenske kriminologije*, 11–18. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve in Visoka policijsko varnostna šola.
- Boer, Monica den (2002) Law-Enforcement Cooperation and Transnational Organized Crime in Europe. V Mats Berdal in Mónica Serrano (ur.) *Transnational Organized Crime and International Security*, 103–116. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- Bortel, Angela (2001) *Ending Trafficking in Women: A Victim-centered Approach to Legislation*. Dostopno na http://www.prof.msu.ru/publ/book5/c5_3_1.htm (1. 10. 2004).
- Brides by Mail (2005) *Worlds Best Introduction Agencies*. Dostopno na <http://www.bridesbymail.com/mob/europe.html> (22. 9. 2005).
- Commission on human security (2003) *Human security now*. New York: UNESCO. Dostopno na <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf> (14. 6. 2006).
- Degan, Vladimir Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Dobovšek, Mateja (2003) Trgovina z ljudmi in vloga sodstva. *Pravna praksa: Časopis za pravna vprašanja* 22(18), 33–34.
- Dvoršek, Anton (2001) *Kriminalistična strategija*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Edkins, Jenny (2003) *Trauma and the Memory of Politics*. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Elias, Robert (1986) *The Politics of Victimization: Victims, Victimology and Human Rights*. New York: Oxford University Press.

- European Commission (2001) *Research based on case studies of victims of trafficking in human beings in 3 EU Member Countries, i. e. Belgium, Italy and The Netherlands*. Dostopno na <http://www.nswp.org/pdf/HIPPOKRATES.PDF> (2. 3. 2004).
- European Commission (2005) *Freedom, Security and Justice: Organized Crime*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/crime/fsj_crime_intro_en.htm (12. 12. 2005).
- EUROPOL (2004a) *Trafficking in human beings for sexual exploitation in the EU: A EUROPOL Perspective*. Dostopno na <http://www.europol.eu.int/publications/SeriousCrimeOverviews/2004/THB.pdf> (13. 4. 2005).
- EUROPOL (2004b) *Trafficking of human beings: A EUROPOL Perspective-January 2004*. Dostopno na <http://www.europol.eu.int/publications/SeriousCrimeOverviews/2004/Overview THB2004.pdf> (17. 11. 2004).
- EUROPOL (2005) *Trafficking in Human Beings: Child Abuse: The EUROPOL Approach*. Dostopno na http://www.europol.eu.int/index.asp?page=publ_child_abuse (21. 2. 2005).
- Fatić, Aleksandar (2004) Organizovani kriminal i obrisi nove strukture bezbednosti u Evropi. *Međunarodni problemi* LVI(1), 56–78.
- Fattah, Ezzat Abdel (1991) *Understanding Criminal Victimization*. Scarborough and Ontario: Prentice-Hall Canada Inc.
- Gassin, Raymond (1990) *Criminologie*. Paris: Dalloz.
- Goldman, Emma (2001) *Anarhizam i drugi ogledi*. Zagreb: DAF.
- Human Security Network (2005) *Members of the Human Security Network*. Dostopno na <http://www.humansecuritynetwork.org/members-e.php> (12. 11. 2005).
- Huysmans, Jef (2006) *The Politics of Insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*. London in New York: Routledge.
- INTERPOL (2005) *People smuggling*. Dostopno na <http://www.interpol.int/Public/THB/PeopleSmuggling/Default.asp> (2. 1. 2006).
- INTERPOL (2006) *Interpol's five priority crime areas*. Dostopno na <http://www.interpol.int/> (2. 1. 2006).
- IOM (2001a) *Counter Trafficking Strategy for the Balkans and Neighbouring Countries, January 2001*. Dostopno na <http://www.iom.int/en/pdf%5Ffiles/other/balkan%5Fstrategy.pdf> (20. 10. 2004).

- IOM (2001b) *Victims of Trafficking in the Balkans: A Study of Trafficking in Women and Children for Sexual Exploitation to, through and from the Balkan Region*. Dunaj in Ženeva: IOM.
- IOM (2003a) *Protection Schemes for Victims of Trafficking in Selected EU Member Countries, Candidate and Third Countries*. Ženeva: IOM.
- IOM (2003b) *World Migration 2003: Managing Migration - Challenges and Responses for People on the Move*. Ženeva: IOM.
- IOM (2004) *Revisiting the Human Trafficking Paradigm: The Bangladesh Experience, Part I: Trafficking of Adults*. Ženeva: IOM.
- Kanduč, Zoran (2003) Žrtve in viktimizacije v viktimološki in družbeno kritični perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 54(1), 23–40.
- Kocbek, Darja (2004) Trgovina z ljudmi: Žrtve je treba zaščititi. *Delo* (23. 12.), 24.
- Korošec, Damjan (2000) Usklajeno proti trgovini z ljudmi v jugovzhodni Evropi. *Pravna praksa: Časopis za pravna vprašanja* 19(21–22), 49–50.
- Kutáľková, Petra (2006) Elektronski intervju, korespondenca po elektronski pošti od 1. 3. 2006 do 2. 3. 2006.
- Maver, Darko in soavtorji (2004) *Kriminalistika: uvod, taktika, tehnika*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- MDDSZ (2005) Inšpektorat RS za delo. Dostopno na http://www.id.gov.si/index.php?id=2643&no_cache=1 (5. 5. 2006).
- Meško, Gorazd (1998a) Nekateri razsežnosti nasilne viktimizacije. *Teorija in praksa* 35(6), 1076–1088.
- Meško, Gorazd (1998b) *Uvod v kriminologijo*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, Gorazd (2000) Pogledi na preprečevanje kriminalitete v pozno modernih družbah, *Teorija in praksa* 37(4), 716–727.
- Meško, Gorazd (2002) *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Mitar, Miran (2002) Nekatera vprašanja o uporabi sekundarnih podatkov v raziskovanju kriminalitete. V Gorazd Meško (ur.) *Vizije slovenske kriminologije*, 121–141. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve in Visoka policijsko-varnostna šola.
- Modić, Max (2004) Smrt v Mostarju: Bi ukrajinska prostitutka preživela, če bi slovenske oblasti pravočasno ukrepale? *Mladina* (15. 11.). Dostopno na

- http://www.mladina.si/tednik/200446/clanek/nar--prostitucija-max_modic/ (2. 12. 2004).
- MZZ (2005) *Koristne informacije*. Dostopno na <http://www.sigov.si/mzz/> (22. 12. 2005).
- Oberstar, Jože (2003) Migracije, trgovina z ljudmi in zaščita žrtev. *Pravna praksa: Časopis za pravna vprašanja* 22(8), V–XIV.
- Oberstar, Jože (2004) Zaščita žrtev trgovine z ljudmi v EU. *Pravna praksa: Časopis za pravna vprašanja* 23(1), I–XII.
- OSCE (2004a) *Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings*. Dostopno na http://www.osce.org/press_rel/2003/pdf_documents/07-3447-pc1.pdf (17. 11. 2004).
- OSCE (2004b) *Interview with Helga Konrad, anti-trafficking Representative*, 2. 9. 2004. Dostopno na <http://www.osce.org/item/213.html> (7. 10. 2004).
- OSCE (2004c) New Special Representative to strengthen action against human trafficking. *OSCE Magazine* I(3), 29–30.
- OSCE (2005a) *Press release: OSCE Special Representative calls on financial institutions to help prevent human trafficking*, 28. 4. 2005. Dostopno na http://www.osce.org/cthb/item_1_14069.html (28. 4. 2005).
- OSCE (2005b) *Factsheet on Human Trafficking*. Dostopno na http://www.osce.org/documents/sg/2005/03/4387_en.pdf (20. 3. 2005).
- OSCE/ODIHR (2004) *National Referral Mechanisms: Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons: A Practical Handbook*. Varšava: OSCE/ODIHR.
- Pajnik, Mojca in Simona Zavratnik Zimic (2003) Predgovor: Med globalnim in lokalnim v sodobnih migracijah. V Mojca Pajnik in Simona Zavratnik Zimic (ur.) *Migracije - globalizacije - Evropska unija*, 5–14. Ljubljana: Mirovni inštitut in inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Pečar, Janez (1982) Strukturalna viktimiteta, *Anthropos* (III), 214–228.
- Peršak, Nina (2003) Tihotapljenje blaga in ljudi. *Pravna praksa: Časopis za pravna vprašanja* 22(2), 38–39.
- Platt, Leah (2001) Regulating the Global Brothel. *The American Prospect Online Edition* 12(12). Dostopno na <http://www.prospect.org/print/V12/12/platt-l.html> (1. 3. 2005).

- Plunet, Cécile (2004) *Trgovina z ljudmi: uvod v glavne dokumente*. V Vlasta Jalušič in Dean Zagorac (ur.) *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, 247-274. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut.
- Policija (2002a) *Mejna problematika: Razmere na področju ilegalnih migracij na območju Republike Slovenije, statistični podatki za leto 2001*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/> (3. 8. 2005).
- Policija (2002b) *Sporočila za javnost: Trgovina z belim blagom*. Dostopno na http://www.policija.si/si/szj/szj_prikaz_det.php?id=255 (13. 7. 2005).
- Policija (2003) *Mejna problematika: Razmere na področju ilegalnih migracij na območju Republike Slovenije, statistični podatki za leto 2002*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/> (3. 8. 2005).
- Policija (2004) *Mejna problematika: Razmere na področju ilegalnih migracij na območju Republike Slovenije, statistični podatki za leto 2003*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/> (3. 8. 2005).
- Policija (2005) *Mejna problematika: Razmere na področju ilegalnih migracij na območju Republike Slovenije, statistični podatki za leto 2004*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/> (3. 8. 2005).
- Policija (2006) *Mejna problematika: Razmere na področju ilegalnih migracij na območju Republike Slovenije, statistični podatki za leto 2005*. Dostopno na <http://www.policija.si/si/> (3. 8. 2005).
- Popov, Jurij (2002) *Trgovina z ljudmi: somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ - center za boj proti trgovini z belim blagom.
- Prezelj, Iztok in Marija Gaber (2005) *Smuggling as a Threat to National and International Security: Slovenia and the Balkan Route*. Dostopno na http://www.pfpconsortium.org/PRODUCTS/publications/journals/pfpc_athena_papers_05_2005_en.pdf (28. 12. 2005).
- PS JVE (n. d.) *Razvoj izobraževanja policije v boju proti trgovini z ljudmi: literatura za izobraževanje, omejena verzija*. Dunaj: Task Force on Trafficking in Human Beings in ICMPD.
- Radio študent (2002) *Javna tribuna: Prostitucija in trgovina z belim blagom* (24. 4.). Dostopno na <http://www.radiostudent.si/projekti/EU/tribuna.html> (11. 11. 2004).
- Slovenska tiskovna agencija (2004) *Razmere glede trgovine z ljudmi najslabše v 10 državah*. *Mladina* (15. 6.). Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/47147/> (28. 11. 2004).

- Statistični urad Republike Slovenije (2005) *Statistični letopis 2005: kriminaliteta*. Dostopno na <http://www.stat.si/letopis/2005/11-05.pdf> (17. 2. 2006).
- Statistični urad Republike Slovenije (2006a) *Aktivno prebivalstvo, december 2005 (Prva objava)*. Dostopno na http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=954 (17. 2. 2006).
- Statistični urad Republike Slovenije (2006b) *Strukturna statistika plač po poklicu, 2003 (Prva objava)*. Dostopno na http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=926 (17. 2. 2006).
- STOPVAW (2004) *Stop Violence Against Women: Slovenia*. Dostopno na <http://www.stopvaw.org/Slovenia.html> (25. 12. 2004).
- Struensee, Vanessa von (2000) Globalized, Wired, Sex Trafficking In Women And Children. *E Law* 7(2). Dostopno na <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v7n2/struensee72nf.html> (16. 1. 2005).
- SVAW (2003a) *Trafficking in Women: Explore the Issue*. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/trafficking/explore/index.htm> (17. 11. 2004).
- SVAW (2003b) *Trafficking in Women: Explore the Issue: 1. What is Trafficking in Women?* Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/trafficking/explore/1whatis.htm> (17. 11. 2004).
- SVAW (2003c) *Trafficking in Women: Explore the Issue: 2. How Common Is Trafficking In Women?* Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/trafficking/explore/2howcommon.htm> (17. 11. 2004).
- SVAW (2003č) *Trafficking in Women: Explore the Issue: 3. Factors that Contribute to Trafficking in Women*. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/trafficking/explore/3factors.htm> (17. 11. 2004).
- Šelih, Alenka (1994) Viktimološko raziskovanje v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 45(4), 356–360.
- Tratnik Volasko, Marjeta (2003) Nekatere dileme pri opredeljevanju organiziranega kriminala. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 53(1), 66–74.
- UN (2001) *World Conference against Racism: Issues: The Race Dimensions of Trafficking in Persons - Especially Women and Children*. Dostopno na <http://www.un.org/WCAR/e-kit/issues.htm> (16. 7. 2005).
- UNFPA (2004) *Promoting Gender Equality: Human Trafficking*. Dostopno na <http://www.unfpa.org/gender/trafficking.htm> (1. 12. 2004).

- UNHCHR (2004) *Recommended Principles and Guideline on Human Rights and Human Trafficking: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights to the Economic and Social Council*. Dostopno na [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/CAF3DEB2B05D4F35C1256BF30051A003/\\$File/N0240168.doc?OpenElement](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/CAF3DEB2B05D4F35C1256BF30051A003/$File/N0240168.doc?OpenElement) (27. 10. 2004).
- UNICEF (2004) *Let's talk: Developinig effective communication with child victims of abuse and human trafficking*. Priština: UNICEF.
- UNICEF (2005) *Trafficking in Human Beings in South Eastern Europe*. Dostopno na <http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking.Report.2005.pdf> (20. 12. 2005).
- US Department of State (2005) *Distinctions Between Human Smuggling and Human Trafficking*. Dostopno na <http://www.state.gov/g/tip/rls/fs/2005/57345.htm> (23. 2. 2005).
- Williams, Paul (2002) Cooperation Among Criminal Organizations. V Mats Berdal in Mónica Serrano (ur.) *Transnational Organized Crime and International Security*, 67–80. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- Williams, Rhonda (1990) *International Slave Traffic in Women and Children: A Comparison of the Institutional Response versus the Feminist Response*. Dostopno na http://www.hsph.harvard.edu/grhf-asia/repro2/intl_slave_traffic_in_womenchildren.htm (11. 11. 2005).
- Zavratnik Zimic, Simona (2003) Trdnjava Evropa ali odprta Evropa? Izzivi za države »Schengenske periferije«. V Mojca Pajnik in Simona Zavratnik Zimic (ur.) *Migracije - globalizacije - Evropska unija*, 15–41. Ljubljana: Mirovni inštitut in inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Zavratnik Zimic, Simona in Mojca Pajnik (2005) Trgovanje z ženskami: perspektiva žrtve, *Teorija in praksa* 42(1), 113–135.
- Zavratnik Zimic, Simona, Urša Kavčič, Mojca Pajnik in Petra Lesjak-Tušek (2003) *Where in the Puzzle: Trafficking from, to and through Slovenia*. Ljubljana: IOM in Peace Institute.

7.2 PRIMARNI VIRI

- Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi 2004 - 2006. Dostopno na <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005040414545420> (20. 9. 2004).

Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje od leta 2004 do vključno leta 2006, prečiščeno besedilo št. 1. Dostopno na <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005121911400551> (15. 12. 2005).

Dogovor med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Madžarske o sodelovanju v boju proti terorizmu, ilegalnemu prometu z mamili in organiziranemu kriminalu, podpisan v Budimpešti 19. maja 1993, ratificiran v državnem zboru 17. decembra 1993, velja od 15. 1. 1995, *Uradni list* m2/1994m, 14. 1. 1994.

Kazenski zakonik, uradno prečiščeno besedilo, potrjeno 17. 6. 2004, v veljavo stopilo 10. 8. 2004, *Uradni list RS*, št. 95, 27. 8. 2004. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200495&dhid=71623> (1. 2. 2006).

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (*Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination of Women*), sprejeta v Generalni skupščini z resolucijo 34/180, 18. 12. 1979, v veljavo stopila 3. 9. 1981. Dostopno na <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (15. 8. 2005).

Konvencija o otrokovih pravicah (*Convention on the Rights of the Child*), sprejeta v Generalni skupščini z resolucijo 44/25, 20. 11. 1989, v veljavo stopila 2. 9. 1990. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (24. 3. 2005).

Konvencija o suženjstvu (*Slavery Convention*), sprejeta 25. 9. 1926, stopila v veljavo 9. 3. 1927. Dostopno na <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/f2sc.htm> (4. 4. 2006).

Pakt o državljanskih in političnih pravicah (*International Covenant on Civil and Political Rights*), sprejet z resolucijo Generalne skupščine 2200A (XXI), v veljavo stopil 23. 3. 1976. Dostopno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (23. 3. 2005).

Poročilo (2002) o delu medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za leto 2002. Dostopno na <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005040414584126> (9. 9. 2004).

Poročilo (2003) o delu Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi v letu 2003. Dostopno na <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005040414581230> (12. 12. 2004).

Poročilo (2004) o delu Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi v letu 2004. Dostopno na <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005040414573856> (20. 12. 2005).

Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (*Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*), sprejet v Generalni skupščini Organizacije Združenih narodov z resolucijo 55/383, v veljavo stopil 25. 12. 2003, Ur. l. RS, 48/2004. Dostopno na http://www.uradni-list.si/_pdf/2004/Mp/m2004048.pdf (7. 1. 2005).

Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings. Dostopno na http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/crime/trafficking/doc/report_expert_group_1204_en.pdf (20. 1. 2005).

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije, *Uradni list RS* št. 106, 6. 12. 2002. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=2002106&dhid=56324> (19. 10. 2004).

Sklep Vlade Republike Slovenije, št. 23100-2/2005/9, sprejet na 50. redni seji, 24. 11. 2005. Dostopno na [http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/0511291400203/\\$file/50v1_13.rtf](http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/0511291400203/$file/50v1_13.rtf) (15. 12. 2005).

Splošna deklaracija človekovih pravic (*Universal Declaration of Human Rights*), sprejeta 10. 12. 1948. Dostopno na <http://www.un.org/Overview/rights.html> (23. 3. 2005).

Zakon o kazenskem postopku uradno prečiščeno besedilo (ZKP-UPB3), *Uradni list RS* št. 8, 26. 1. 2006.

Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika (KZ-B), *Uradni list RS* št. 40, 20. 4. 2004.

Zakon o spremembah zakona o prekrških zoper javni red in mir (ZJRM-B), *Uradni list RS* št. 63, 16. 7. 2003.